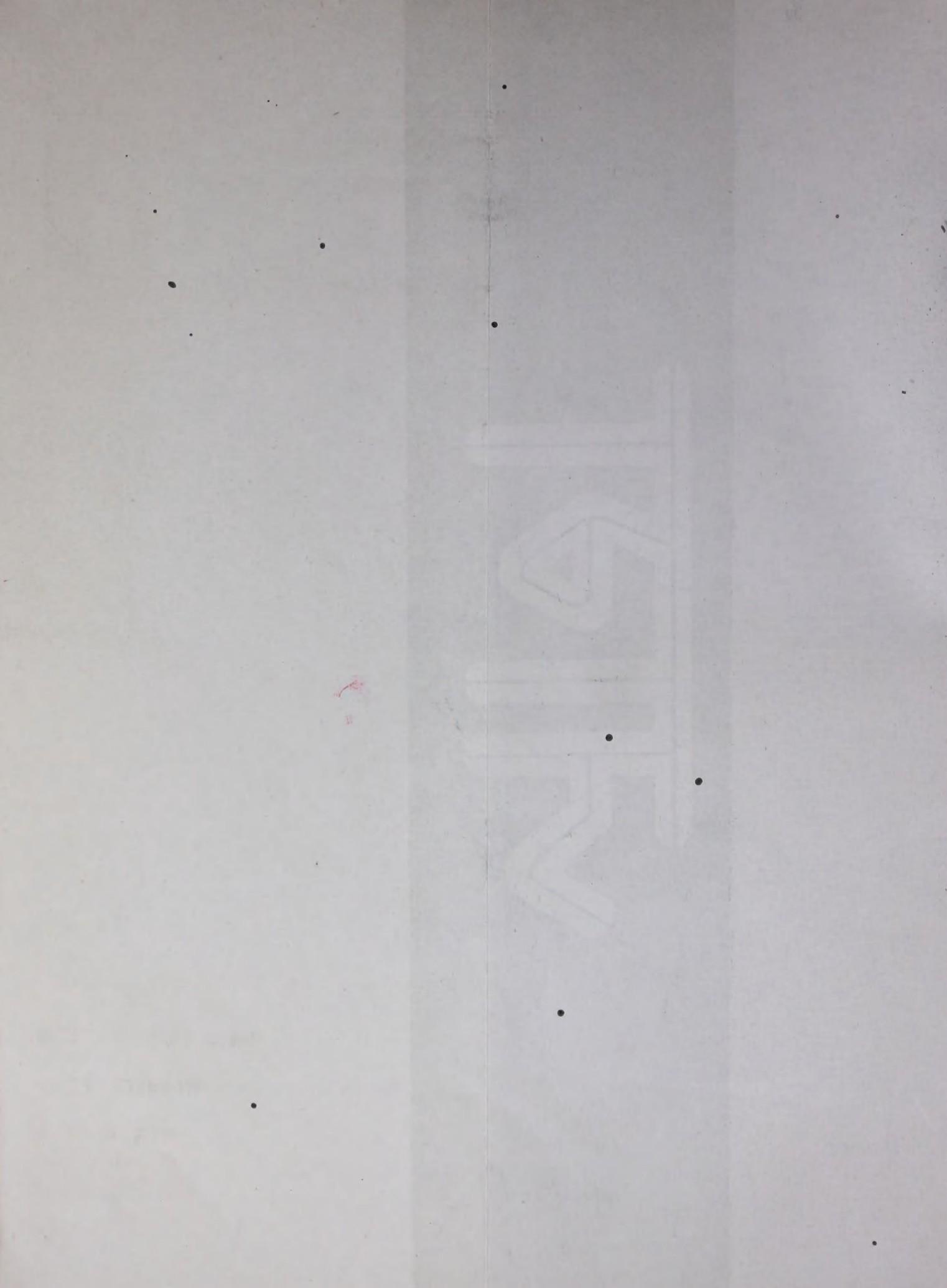

वर्ष : १६ आंक :
जानेवारी १९९०
मोल रु: ४

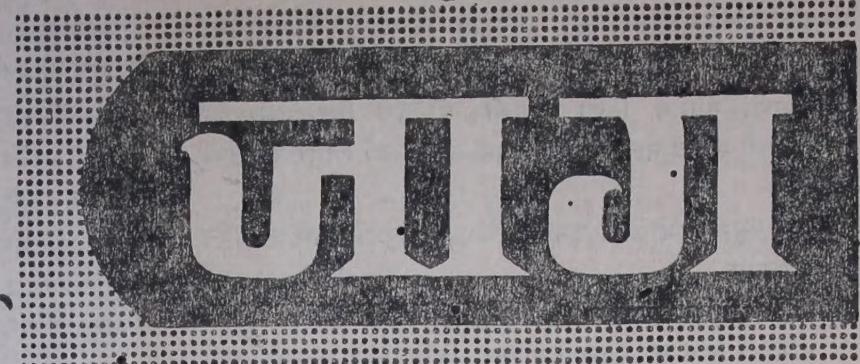

जानेवारी १९९०

वर्ष १६ वें अंक १०

वसुकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ अंक : रु. ४-००

हचा अंकांत

- नदर संपादप्याची
- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार :
- स्वामी विवेकानंद : सुमन्त केळेकार
- फुटके सपन : अच्युत तोटेकार
- मकर संक्रात : प्रा. सुमन सामन्त
- एक कायशांव पोटाखातीर : दासू दीनानाथ नायक
- इतिहासाचीं पानां : काकासायबांल्यो चिटी
- साहित्य-नियाळ : नागेश करमली
- कवीत : शंकर रामाणी, भालचंद्र गांवकार, शशिकांत पुनाजी.

संगादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वावुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

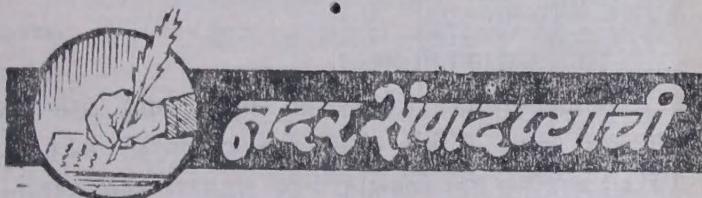
उजवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाझोळ, गोंय
२०३ ४०४

छापपी :

एस. जे. हुंद्रे
रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

प्रजासत्ताक दिन

भूय-गोलान ह्या देशाक अेक देश म्हूण रूप जोडून दिलेले आनी धर्मानुय हो देश अेक देश म्हूण बांदून काडिल्लो. पुणून अेक राष्ट्र ह्या रुपान मात आमी केन्ना संवर्टित जाऱ्यक पावूक नाशिल्ले. 'राष्ट्र'ची संकल्पनाच द्या देशांत अुद्देवंक पावूक नाशिल्ली.

द्या देशात कितलेशे राजा जावन गेले.

चक्रवर्ती राजाय जाले.

तांणी आपणाल्या कर्तुव्यान आपणाल्या राज्यांच्यो, साम्राज्यांच्यो शिमो थारायल्यो. लोक ? सदांच अुदासीन रावले. राज्य कोणूय करू, आमच्या दिसपट्ट्या जिवितांत ताची आडखळ जायना जातकूच जाली. आमच्या धर्मात अडचणी येना जातकूच जाल्यो.

राजा कोण आसचो, कोण नासचो, हें लोकांनी केन्नाच थारायलेना.

जुत्सोय राजा आमी सोंसून घेतला.

आनी ताचो जुलूम सोंसूं नज जाला तेन्ना विदेशी राजाक लेगीत आमी पाचारून हाडला.

देशी-विदेशी हो पात्सोय आमकां नाशिल्लो.

पांच धा हजार वर्साचो हो आमचो राष्ट्रीय सभाव.

असल्या ह्या देशाक 'अेका राष्ट्रा'चें रूप दिलेले तें वितिहासांत पयलेव फावट अिग्रजांनी. तांणी प्रशासनाचे नदरेन देश 'अेक' केलो. न्यायालयांनीय अेक केलो आनी सगळे कडेन अेकेच तरेचें शिक्षण दिवनूय अेक केलो.

देवचारावें देवचाराक दिवन अुडयल्ले बरें.

हे प्रक्रियेतल्यान आनीक अेक गजाल घडून आयली-अिग्रजांनी आमकां नाशयले ही भावना पुराय देशांत अुदेली आनी पारतंच्या परस मरक बरो अशें पुराय देशांतल्या देशभक्तांक दिसपाक लागले.

आनी तांणी अेकठांय येवन १८८५ त काँप्रेसची थापणूक करून स्वातंत्र्याची भूक जागयली. अुपरांत अेका फुडले अेक देशभक्त मुखार सरले आनी स्वातंत्र्याची ही भूक वाढयत रावले.

निमाणे, गांधीन तिका सारकी पोसवण दिवन आमकांत्यागाची आनी बलिदानाची दीक्षा दिवन तीस वसां भितर स्वातंत्र्य जोडून दिले.

तेन्ना पसून आमी अेक प्रजासत्ताक राष्ट्र भूण संघटित जावन जियेत आयल्यात.

अंदू वसां ताका चाळीस वसां भर जातात.

आमच्या पांच धा हजार वसांच्या अितिहासांत असलो आनी येदो व्हडलो प्रयोग केन्नाच जावंक नाशिल्लो. पयलेच खेपे जाला.

तरी आसतना प्रस्त पडटा-

कितल्याश्या लोकांक ह्या प्रयोगाची जाणवीक आसा? आमच्या फुडांयांच्या तोंडांतल्यान अजुनूय 'देशाचे अखंडतायेक आनी ताच्या सावंभौमत्वाक बादा येत अशें किंतेच जावंक जायना' हे तरेची अतुरां फुटात! हाचे वयल्यान देशाची 'अखंडताय' अजुनूय घट जावंक पावूक ना, अशें म्हणवें पडले ना?

हय. देश अजून 'अेक राष्ट्र' भूण घट जावंक ना. अजुनूय ह्या देशांत कांय लोक देशांतल्यान फुटून भायर सरपाचीं सपनां पळेतात— भायर सरपाचे यत्नूय केल्ले दिश्टी पडटात.

आनी दुर्देव म्हळचार, सत्तेचे फाटल्यान लागिले 'हे' वा 'ते' केन्ना केन्ना हांका आधार दितात.

आमी अेक विसरूक फावना—स्वातंत्र्य आमी जोडले खरें. पुणून—देशाची फाळणी मंजूर करून जोडले. आनी स्वातंत्र्य जोडून दिवपी गांधींक बलिदानूय दिवचें पडले.

स्वातंत्र्य मेळप कठीण आशिल्लेच. मेळिले स्वातंत्र्य तिगोवन दवरप ताच्याकूय कठीण.

अेक ऋषी सांगून गेला—

सर्वे महत्वम् अिच्छन्ति, कुल तद् अवसीदती,

सर्वे यत्र विनेतारः राष्ट्रम् तद् नाशम् आप्नुयात् ॥

ज्या घरांतले सगळेच जाण 'हांव तु ज्याकूय व्हड' अशें म्हणून अेकामेकांक फाटीं ओडपाक लागतात तें घर अेक दीस कावार जावन वता. तशे, ज्या देशांतले सगळेच लोक नेते जातात आनी 'हांवच खरो' अशें म्हणून अेकामेकांचे पांय ओडपाक लागतात तो देगूय अेक दीस कावार जाता.

हें ऋषीवचन आमजया फुडांयांनी लक्षांत दवरले जात्यारूच माणसुकी. ना जात्यार घात आसा—

'सबको सन्मति दे भगवान्' ही प्रार्थना आमी प्रजासत्ताक दिना अुपरांत चार दिसांनी येतल्या गांधी—पुण्य—तिथी दिसा मनापसून करूया.

० ० ०

प्रयत्नांची पराकाष्टा जाय

जिवितांत आपशीं किंतेच घडून येना.

घडोवन हाडचें पडटा. प्रयत्नांची पराकाष्टा करची पडटा.

कोणूच केन्ना आपशीच सगीतकार जावंक ना. तो खंयच्या तरी गुरुच्या पांयांसरीं वचून वसता, वसांची वसां रियाज करता तेन्नाच संगीतकार जाता.

चित्रकार आपशीं जायना, दोतोर आपशीं जायना, आपशीं कोण बिजनेर जायना, आदोगाद जायना. सगळचांक वसांचीं वसां शिकचें पडटा.

मनशाक खंयचोय रोग जात्लो आसत जात्यार तोवूय आपशीं ना जावपाची ना. ताका व्य दवेवचें पडटले, गरज पडल्यार अेकाद्रचा वेळार ओपरेशनूय करून घेवचें पडटले.

तेन्नाच तागेलो रोग ना जात्लो.

राष्ट्र घटमूट करपाक जिचेपसून बादा येता ती जात आपशीं ना जावपाची ना. ती 'काडून अुडोवची' पडटली. तेन्नाच तो ना जातली

अस्पृश्यताय आपशीं ना जावपाची ना.

हिन्दू मुसलमान वा हिन्दू किरिस्तांव आपशीं अेकठांय येवपाचे नात.

वायल मनीस आपशीं 'मुक्त' जावपाची ना.

आपशीं जिवितांत किंतेच घडून येना.

घडोवन हाडचें पडटा. प्रयत्नांची पराकाष्टा करची पडटा. तेन्नाच घडून येता.

मनीस जेन्ना आपशीं घडून येन्ने हे आशेर जियेता तेन्ना निशेंगे बगर ताच्या पदरांत कांयच पडना.

० ० ०

कोंकणीची चळवळ दालगादापसून सुरु जावं वा शणे गोंयबाबांपसून जावं पयली कोंकणी परिशद कारवारा भरली तेन्ना पसून ती संघटित रूपांत चलत आयल्या. हे विशीं कोणाक दुवाव येवपाचें कारण ना.

पन्नास वसांपसून ती चलता.

तातूत ह्यो वळी बरयतल्याचीं चाळीस वसां खर्चल्यांत. कोंकणीन आयज जें किंते जोडलां तें तिका आपशीं मेळूक ना. कोंतणी भस्तांच्या तीन पिठग्यांनी न्हिदो खळयल्यो, रगत आटयले— विरोधकांचे अुपहास, विरोध, छळ सोंसले— तेन्नाच तें तिका मेळूक पावलां.

तिका आपशीं किंतेच मेळूक ना.

चाळीस वसां पयलीं ती खंय आशिल्ली, आयज खंय पावल्या; चाळीस वसांच्या अेका सारक्या चलिल्या वावरा अुपरांत ती खंय पावपाची, खंय घुसपून अुरल्या— हाचो हिशोब घेवपाचो आयज वेळ आयला.

हो हिशोब सारको पळेले बगर मुखार कितलो वावर अुरला हाचो अदमास आतकां लागपाचो ना.

अेक गजाल मुजरत सांगूक जाय-

कोंकणीची चळवळ ही निखटी साहित्य— निमित्तिची चळवळ केन्नाच नाशिल्ली. कोंकणींत साहित्य नाशिल्ले, तें निमित्त करप

गरजेचे आशिल्ले तें निर्माण' जावचे म्हूण तरांतरांचे यत्न करंप आमकां कशेच चुकचे नाशिले, आमी साहित्य निर्माण करूक पावूक नाशिले जात्यार आमचे अेक लेगीत पावल मुखार पडवें नाशिले— हें सगळे खरें आसले तरुय कोंकणी चळवळिचा अुद्देश्य अितलोच हो केचाच नाशिलो.

साहित्य हें आमचे निखटे साधन आशिल्ले. आमचे साध्य वेगळेच आशिल्ले.

कोंकणी अुलोवपी मनशां मजगतीं अेका फुडले अेक व्हड मनीस निर्माण जाले. राष्ट्राचे अशे अेक आंग आसचे ना, जातंत कोंकणी अुलोवपी मनशान आपणाले बध्यांतले बरें योगदान दिवंक ना. राजकर्ण, अर्थनीत, साहित्य, संस्कृताय, कला, प्रशासन, अुद्योग—खंयचेय मळ घेयात, कोंकणी भाशीक मनीस अुंचांतले अूच पदवेर बशिलो पळोवकं मेळठलो. कोंकणी मनीस केदोय व्हड जावं येता हें ताणे दाखोवन दिला.

अितलेय आसून खेदान कबूल करचे पडटा—

ह्या लोकांचो निजाचो असो समाज ना

हो लोक काय अितिहासीक अपवातांक लागून पांच सांस्कृतिक परंपरांच्या वणांटी भितर बंदिस्त अुरलो आनी चार राज्यांनी वांटून गेलो हाका' अेक भास, अेक लिपी, अेक साहित्य' ह्या सुतान बांदून ताचो 'अेक समाज' निर्माण करप होच कोंकणी चळवळी फाटाचो मुखेल अुद्देश्य आशिलो. हेंच कोंकणी चळवळिचे खरें 'साध्य' आशिल्ले.

साहित्यनिर्मिती करता आसतना ह्या साध्या वयली आमची नदर मात लेगीत चुकूक फावना. मात लेगीत हेवटेनची तेवटेन जावंक जायना.

हें साध्य आमी कितलेशे साध्य केलां हाचो हिशेव जण अेकल्या कोंकणी-भक्तान आपणाल्या अंतस्कणकि हात घालून काडचो. म्हणटकूच, आमी खंय पावपाचे, खंय घुसपून अुरल्यात हाचो अदमास लागतलो.

अेक गजाल खरी : आतामेरेन आमची सगळी शक्त ह्या साध्याचो विरोध करतल्यां आड झुजपांत खर्चली. सगळचांत चड विरोध आमकां मराठी कडल्यान जालो. आनी मराठी परंपरेत वाडिल्या गोंयच्या व्हडल्या व्हडल्या मराठी साहित्यिकं लेगीत मराठी आड झुजचे पडले. फाटल्या पन्नास वसांत महाराष्ट्रांत आनी गोंयांत जो कोंकणी-मराठी वाद चल्लो तो गोंयचे किरिस्तांव कोंकणीक आपणाली भास मानतात म्हूण न्हय, ते रोमी लिपिचे मोगी म्हूण न्हय; मंगळूरचे किरिस्तांव आपणाक गोंयकार मानतात आनी कन्नड लिपीत कोंकणी बरयतात म्हणूनय न्हय; कर्नाटक केरळांतले सगळे लोक अेके भाशेच्या व्यासपीठार अेकठांय येतात म्हणूनय न्हय. सगळचांनी कोंकणी वाडोवपाचो नित्य केला म्हणूनय न्हय. वाद चल्लो— आनी तोय मोटे हिरीरीन चल्लो— तो मराठी परंपरेत वाडिले गोंयकार कोंकणीची अेक नवी परंपरा निर्माण करपाक मुखार सरले म्हूण.

जांग : जानेवारी १९९०

मराठी परंपरेत वाडिले गोंयकार आपणाले परंपरे आड बंड करून अुठल्यात, म्हूण हो वाद चल्लो. ह्या वंडाक लागून मराठीचे साम्राज्य तुटून पडटाले. परिणाम : आमकां फकत मराठी आड न्हय, तर पुराय राजकी, सांस्कृतिक महाराष्ट्राआड झुजचे पडले. आनी 'महाराष्ट्र-द्वेष' म्हूण 'नामना' जोडची पडली.

तीन पिल्लांचे रगत ह्या झुजांत आटलां.

आनी तरुय पन्नास वर्साच्या ह्या वादा अुपरांतूय— गोंयांन मराठीचो अुपद्रव अिलो लेगीत अुणो जावंक पावंक ना. कोंकणीन मातशी तकली वयर काढली रे काढली, आयजूय मराठी तिचे तकलेर चेपण घालून तिका चिडून अुडोवपाक वावुरता.

आयजूय— गोंयांत स्वराज्य मेळून सत्तावीस वर्सी जाले अुपरांतूय— आमी कोंकणीचे राज्य हाडक पावंक नात. राज्याचे कदेलीचेर आयजूय आमी अेक तर कोंकणी विरोधकांक हाडून बसयतात वा कोंकणीविशीं अुदासीन आशिल्यांक बसयतात.

कोंकणीन देशांतली अेक म्हत्त्वाची साहित्यिक भास म्हूण साहित्य अकादेमीची मान्यताय जोडली, कोंकणीन घटक राज्य घेवन गोंय हो आपणालो खाशेलो प्रदेश म्हूण सिद्ध केले, ती राज-भाशेच्या पाटारूय बसूक पावली—

अितलेय आसून ती सत्या आपणाल्या हातांत घेवंक पावंक ना हें कोंकणी चळवळिचे सगळचांत मोटे अपेस हें आमी कबूल करूनकूच जाय.

हाचो अर्थ खरेले 'काळोखाचे पुजारी' अजुनूय आमचे मजगती अुरल्यात असोच करचो पडटा. हे 'काळोखाचे पुजारी, जेमेरेन आमचे मजगती आसतले— अितलेय न्हय तर सत्या जेमेरेन ह्या लोकांच्या हातांत आसतली ते मेरेन 'आमी हें केले, तें केले, हें जोडले, तें जोडले' हे तरेच्या संतोशांत रावगाचो कोणाक अधिकार ना.

आनी ते मेरेन कोंकणी भक्तांचो अेकचार कसोच तुटूक जायना.

'अेक भास, अेक लिपी, अेक साहित्य' ह्या सुतांत सगळचांक बांदून कोंकणी लोकांचो 'अेक समाज' घडोवन हाडपाचे आमचे सपन कितले तरी मैल पयस आसा म्हणवाचो अिलो लेगीच विसर आमकां पडूक जायना.

अेक भास, अेक लिपी, अेक साहित्य' ह्या सुतांत आमी आपशी बांदून येवपाचे नात.

कोंकणी भाशिकांचो 'अेक समाज' आपशी निर्माण जावपाचो ना.

गोंयचे राज्य कोंकणीच्या हातांत आपशीं येवपाचे ना.

मराठीचे अुपद्रव आपशीं ना जावपाचे नात.

कन्नड, रोमी ह्या लिप्यांच्यो वणटी आपशीं कोंसनून पडपाच्यो नात.

कथा, कविता, नाटकां, निबंध, बरोवन तांत्रंत्रच आमी संतुष्ट रावले आनी, 'अेक समाज' आपशीं घडून येतलो म्हूण रावले जात्यार

आमचें साध्य आमी कशेंव साध्य करूळक पावपाचे नात.

प्रयत्नांची पराकाष्टा करची पडटली. तेज्जाच आमकां जाय तें घडून येतले. नर्लीनिच्या दोनूय वसल्या लोकांनी ज्या नेटान तांकां वेगळावपी वणत मोडून अुड्यली ताच्याक्य हजार वांटचांनी चड नेटान आमी आमचे भोंवतणच्यो सगळचो वणटी दांतवोंठ चावून मोडून अुड्यतले तेज्जांच आमचें पावल मुखार पडटले.

नाजाल्यार, निशेवपाचेंच आमच्या नशिवांत येतले.

कोंकणी आमचे कडल्यान प्रयत्नांचे पराकाष्टेची अुमेद बाळगिता.

केवा केवा भंय दिसता : कोंकणी साहित्यकूच कोंकणीचो धात मारचे नात मू ? कोंकणीत आतां मेरेन जी तपश्चर्या केली तिचो भंग करपाक साहित्य ही मेनका म्हूण अवतरूक ना मू ?

मात्शे अंतमुख जावन चितुया.

○ ○ ○

स्टॅडर्ड ऑफ लिंग

हालीं सगळेच जाण लोकांचो 'स्टॅडर्ड ऑफ लिंग' वयर काढूक भायर सरल्यात. सरकार तर सरलांच, सामाजिक, आर्थिक मळार ज्यो वेगळ्यो वेगळ्यो स्वयंसेवी संस्था वावर करतात, तांणीय आपणा मुखार होच हावेस दवरला.

'विकासा'च्या नांवान जो किंते वावर देशांत चल्ला ताचे मुखार होच आदर्श आसा.

जांकां अुपाशी वा अर्द पोटार रावचें पडटा तांकां सारके जेवंक खावंक मेळचें; जे नागडे वा अर्द नागडे अवस्तेंत दीस काडात तांकां न्हेसूक पांगरूक सारके मेळचें; जे खोंपिनी वा झोपडपट्टचांनी रावतात तांकां रावपाक बरीं चिन्यांचीं हवेशीर घरां मेळचीं— ते खातीर तांकां कामां दिवचीं, तांकां दिसवडो सारको मेळचो, होच 'स्टॅडर्ड ऑफ लिंग'चो अर्थ आसत जाल्यार म्हणूं येताले, 'बरें आसा, दाडोवंया आमी लोकांचो स्टॅडर्ड ऑफ लिंग.' स्वराज्य मेळून चाळीस वर्सी जालीं, तरुय चाळीस कोटी लोक ह्या देशांत अजून अर्द पोटार जियेतात, काळी न्हेसून खोंपिनी दीस काडात, हें पळोवं नज... तांचो स्टॅडर्ड ऑफ लिंग वाडचो हेच दिकेन आमी सगळचांनी वावरूक जाय...'

पुणून लोकांलो स्टॅडर्ड ऑफ लिंग वाडोवंक जाय म्हणटात ते हेच दिकेन वावरतात वा चिततात व्हय ? ना. स्वराज्य मेळूळां त्या दिसा पसून आमी हो 'स्लोगन' आयकत आयल्यात. स्वराज्य मेळून आतां चाळीस वर्सी जालीं. तरुय लोक होच 'स्लोगन' दितात तें पळोवन प्रस्तु पडटा— हे लोक चाळीस वर्सी किंते करताले ?

'लोकांचो स्टॅडर्ड ऑफ लिंग' वाडूक जाय हें खरें. पुणून खंयचे नदरेन वाडूक जाय ? आयज लोकांलो 'स्टॅडर्ड ऑफ लिंग' 'लो' आसा तो 'हावि' करूक जाय— महळ्यार किंते करूक जाय ?

आमच्या पिरवळच्या घरांत आमच्या भुरोपणांत खाटो नाशिल्यो. मेजां कदेलां नांवां खातीर आशिल्लो— वावडों अंग-चोरून जशीं खंय तरी कोनशाक अुवीं दिश्टी पडटाली. घर आयस

पैस—खूब सुवात आशिल्ले— दिसताले शेंद्रन्यो घेवन आमी सालांत वा चौखेर न्हिदताले. कितलेय सोयरे येवं, घरांत जागो ना अशें जायनाशिल्ले. चार आष्टांत शेंदरी मेळटाली आनी घरचे आमचे जाणटेले डज्जनभर शेंद्रन्यो घरांत हाडून दवरताले— सोयरे आयले जाल्यार तांचे खातीर.

आयज ह्याच घरांत जण अेकल्या खातीर अेक अेक खाट आयल्या घर सामके भरलां. आयज दोग चौग सोयरे आयले जाल्यार हांकां खंय न्हिदावचे हो प्रस्तु वायलांक पडटा.

भुरगींय तांकां विचारतात, 'तुमी खंय न्हिदतलीं ?'

* ते मस्तींत आमचो 'स्टॅडर्ड ऑफ लिंग' 'लो' आशिल्लो, आयज 'हावि' जालो, अशें म्हणूं येत व्हय ?

त्याच घरांत—

आमी जेवंक बसताले तेज्जा वासरेंत म्हाणायो मांडिल्यो आसताल्यो. मुखार केळिचें पान आनी चोळखो आसतालो. शिताची कोर केली, रोस हुमण घेतले, चोळख्यार तोंडाक घेतले. पापड लोणचे, तलिले विळिले सगळे पानार आनी चोळख्यार. अुदकाखातीर अेक कोप सोडून वाटयो बिटयो कांय नासताल्यो. जेवन जातकूच अुश्टच्याची पानां कुळागरांतले केळीमुळांत अुडोवपाची चाल आशिल्ली. तांचे वयल्यान मात्शी माती ओडली— म्हणटकूच केळीक बरें सारें मेळटाले. येद्दे येद्दे कमरभर अूच घड घेताले.

आयज त्याच घरांत जेवपाक मेजां आयल्यांत, कदेलां आयल्यांत. स्टिलाचों ताठां आयल्यांत, वाटयो आयल्यात.

आयदां वांसगाचो वावराडेचो वावर वाडला.

आमचो स्टॅडर्ड ऑफ लिंग ते मुस्तींत 'लो' आशिल्लो तो आतां 'हावि' जाली असो हाचो अर्थ करू येत व्हय ?

असल्याच घरांत वाडिले आमच्यांतले कांय जाण आनां 'अुद्योगपती' जाल्यात. शारांनी बंगले बांदून वा फ्लॅट घेवन रावपाक लागल्यात, तांगेर आतां जमनीर 'कार्पेटी' आयल्यात, गोदरेजच्यो आरमारी आयल्यात, सॉफा-विफा आयल्यात, तरांतरांचे फर्निचर आयला. 'वॉशिंग मशिना' आयल्यांत, वेक्यूथ्रम क्लीनर' आयल्यात ...

हांचो स्टॅडर्ड ऑफ लिंग 'हावि' जालो म्हणपाचो, काय 'कॉम्प्लॅक्स' जालो म्हणपाचो ?

'स्टॅडर्ड ऑफ लिंग' संबंदान अुल्यले आयकतां तेज्जा ह्यो वळी बढ्यतल्यामुखार तीन घरां अुवीं रावतात—

१) पिरवळांतले आयचे तागेले घर.

२) सेवाग्रामांत महात्मा गांधी रावताले ती खोंप आनी

३) आयच्या खंयच्याय अुद्योगपतिचो बंगलो.

सेवाग्रामांतले खोंपी मुखार आमगेले घर पालाशी सारके दिसता. नाल्यार, अुद्योगपतिच्या बंगल्यामुखार तें खोंप कशें दिसता. आतां प्रस्तु—

ह्या तिगां भितरल्या कोणाचो स्टॅडर्ड ऑफ लिंग 'हावि'

आनी कोणालो 'लो' ?

खोपींत रावतल्या गांधींचो 'लो' आनी बंगल्यांत रावतल्या अुद्योगपतिचो 'हाअि' म्हणू येत व्हय ?

कांय व्हडल्या व्हडल्या बंगल्यांनी अन्नाडी लोक रावतात ते आमी पळेतात. तांचो 'भपको' केदोय आसू. तांचो स्टॅडर्ड 'हाअि' कसो म्हणटले आमी ?

म्हणटकूच-

मनशाचो स्टॅडर्ड आँफ लिंविंग थारायता आसतना आमकां दुसरें कसलेंय तरी माप घेवचें पडटले आनी कोणालो स्टॅडर्ड 'हाअि' आनी कोणालो 'लो' तें थारावचें पडटले.

निखटें आर्थिक माप अुपकारना. संस्कारितेचें माप मेजपाक घेवचें पडटले, आनी ह्या मापान गांधींचो स्टॅडर्ड सादो-'सिपल' - पुणून 'हाअि' मानचें पडटले आनी अुद्योगपतिचो 'कॉम्प्लॅक्स' पुणून 'लो' मानचें पडटले.

मागीर 'स्टॅडर्ड' ची व्याख्या बदलतली. स्टॅडर्ड आँफ 'लिंविंग' परस आमी स्टॅडर्ड आँफ 'लाअिफ' पळोवपाक लागतले.

भोग विलासाची अुगकरणां वाडली म्हण मनशाचो स्टॅडर्ड आँफ 'लाअिफ' वाडना. तो दुसरे तरेन वाडटा : वाचनान, चित्तनान, शिक्षणान, अन्नाडीपणाचीं धोंगा-पोंगां गळून जो संस्कारितेचे नदरेन वयर सरता ताचोच स्टॅडर्ड आँफ 'लाअिफ' वाडलो म्हणू येता.

जिवीत संवत्तिशास्त्रा परस व्हड. व्यक्तित्व वाढपाक संपत वाडूक जाय अशें ना. परतें साद्या जिवितांतुच मनशाचें व्यक्तित्व बरें वाडटा असो अणभव संवमाराक आसा.

मनशाच्यो अुप्यांत अुप्यो गरजो भागुकूच जाय. पुणून आयज अर्थशास्त्री जो विचार करतात तें मनशाच्यो गरजो 'भागोवपाचो' न्हय, 'वाडोवपाचो' करतात. आनी हांगाच तांगेले चुकता.

मात्शें येवजून पळेयात -

संस्कृतायेचे नदरेन जांणी व्हडांतले व्हड योगदान दिलां तांच्यांतलो कोण पालाभींत वा बंगल्यांत रावतालो ? सॉक्रेटिस, कॉफ्यूशियस, जीजस-आमचे सगळे ऋषी-मुनी खोपीतूच रावताले. तांचे कडेन भोग-विलासाची साधनांच नाशिलीं, बुद्ध जो पालासींत जल्मा आयिल्लो तो थंयच राविल्लो जाल्यार जे हजारांनी राजा जावन गेले तांच्यांतलो अेक जावन अुरतलो आशिल्लो. तो 'अनिकेत' जालो-घरदार सोडून भायर सरलो-म्हणुन्हच व्हडांतलो व्हड जगद्-गुरु जावंक पावलो.

व्हड मनशाचें जिवीत सादेच आसूक जाय.

• • •

खरो गुन्यांवकारी

नारायण आठवल्यां आड बेश्टे आमी अुलयतात- बरयतात. ते आमकां तिडावपा सारके बरयतात हें खरें. ते गोंयकारां मजगती धोशी घालतात हेंवूय खरें. गोंयकारांक गोंयचो दुस्वास

करुंक शिकयतात हेंवूय खरें.

पुणून हें सगळें ते अपणाक जाय म्हूण करतात हें मात खरें न्हय.

बेश्टी कोणाचीय कशीय विरमत घेवची न्हय.

तांणीच अेक फावट स्पश्ट सांगलां- 'हालिच्या पत्रकारांक स्वताची मत्ता नासतात. मालकाची मत्ता तीच तांची मत्ता आसतात. मालकाब भोंक म्हळे म्हणटकूच भोंकचें पडटा. चाव म्हळे म्हणटकूच चावचें पडटा ... !

आपूण कोण, कित्याक करतां, हें जो अितल्या स्पश्ट अुतरांनी सांगता ताचेर अुसळटल्यांची काकुळट दिसता.

कोणांय आड अुलोवपा- बरोवपाचें आसत जाल्यार नारायण आठवलेंच्या मालका आड अुल्यात- बरयात. कोट्यांनी वसीं लावन ओश्वरान जी संपत गोंयचे भुयेंत निर्माण केल्ली ती सगळी ह्या अेका मनशान अुसपून विदेशी लोकांक विकली.

शिरोड्यांत ताणे आपणाले अेक स्मारक अुबाऱ्हन दवरलां- आपूण दिसा अुजवाडे सरकारी आनी भोळचा भावात्या लोकांच्या पयशाचेर कसो डल्लो मारतां आनी कोणू आपणाक कांयच कसो म्हणिना हें दाखोवन हें स्मारक 'मांडवी पॅलॅटाअझेशन प्लॅटा'च्या रूपान थंय अुवें आसा.'

गोंयच्या भोळचा भावात्या बहुजन समाजाच्या मनांस किरिस्तांव दुस्वासाचें, गोंय दुस्वासाचें, सारस्वत दुस्वासाचें, कोंकणी दुस्वासाचें विरुद्ध हाणेच कालोवन घालां. रोमीत 'उजवाड' तो चलयतालो आनी 'गोमंतक' तेच खातीर तो चलयता.

ताका साव म्हुण सोडटात ?

आनी नारायण आठवलेक धरतात !

अप्रबुद्ध करची तितली थोडी आमच्या लोकांची.

• • •

पर्थून खाशे

खाशे कोणाक नाका आशिल्ले.

कोंकणीवाद्यांक तर नाकाच आशिल्ले. मराठीवाद्यांकूय नाका आशिल्ले. विली-पानवेलकारांक नाका आशिल्ले. तशे बाबू-अेम-ओसांकूय नाका आशिल्ले. हेय ताओीक नाका आशिल्ले. तेय ताओीक नाका आशिल्ले. अेक रमाकान्त खलप सोडीत जाल्यार कोणाक नाका आशिल्ले. तांगेल्या धा-धा वसींच्या सांगात्यांक तर निखालूस नाका आशिल्ले.

आनी तरी आसतना ते तिसरे खेपे मुखेलमंत्री म्हूण वेंचून आयले !

तांगेली कुंडली पळोवची पडली-शनी मंगळ गुरु राहू केतू हांणीच क्रितेय तरी हो चमत्कार घडोवन हाडला जावंक जाय.

अेक बरें जालें : कोंकणीच्या नांवान शंख मारपाक आतां मराठीवाद्यांक मेकळीक मेळळी. आनी कोंकणीवाद्यांक ? रस्त्यार येवन झुजपाच्या संकश्टांतल्यान मेकळीक मेळळी. कांप्रेसींत भितर गेले कोंकणीवादी पक्षशिस्तीक लागून कांय करपाचे नात. आनी

भायर आशिल्ले ? भितर गेल्या आमच्या लोकांक आडखळ जावंची न्हय म्हूण तेवूय कांय करपाचे नात.

मेरा भारत महान !

पतित्रते भाशेन सगळे मागुंया जल्मोजल्मी होच घोव आमकां मेळूं.

जाळ मारतात. पुणून कितें करतले ? दांतूय आमचे, वोंठूय आमचे !

० ० ०

फालैरुच्या जैताचे धनी

येदुआर्द फालैर पर्थून अेक फावट लोकसभेचेर वेंचून आयले म्हूण आमकां (पुरुंगेज भाशेंतल्या अेका वाक्-प्रचाराचो वापर करून सांगवें जाल्यार) 'शींय खालें ना आनी अुंजोय जालो ना. '

ते वेंचून येवपाचेच.

अेक : तांगेली तपश्चर्या लोकां मुखार आशिल्ली, तांगेली निवळ प्रतिमा लोकांच्या मनांत अुबी आशिल्ली म्हूण येवपाचे.

दोन : तांचे आड जाका म. गो. न अुबो केल्लो तो आकारान तांचे परस खूब ल्हान मनीस आशिल्लो म्हणुन्य येवपाचे. आनी-

तीन : अुत्तरे कडल्या मतदार संघांतल्यान वेंचून आयिल्या प्रा. मोपाळराव मर्येकारांनी लोकसभेतल्या आपणाल्या पयल्याच भाशणांत कारवार वेळगांवचो प्रस्त काढून किरिस्तांव मतदारांक थरथरावन अुडयल्यान येवपाचे.

फालैरुनी आपणाक वेंचून दिल्या लोकांचे अुपकार मानल्यात. खरेपणानशी तांणी म. गो. च्या नेतृत्वाचे मानूक जाय आशिल्ले.

म. गो. चे नेते 'कांग्रेसीन जाति-वाद केलो' म्हूण बेश्टे बोबो मारतात. तांणी आपणाल्याच पांयार फातर मारून घेतलो हें तांच्या लक्षांत कोण हाडटलो ?

फालैरुंक 'अुडोवप' कठीण नाशिल्ले. पुणून त्याकामाक तांचे आड तांच्याकूय वृड मनीस दवऱ्हंक जाय आशिल्लो. आनी दुसरे, कशेय व्हांवतल्या मर्येकाराच्या तोंडाक गुड्डो मारूंक जाय आशिल्लो.

० ० ०

सोक्रेटीस

- सोक्रेटीसान लोकांक विचारचें, 'तुमचें जोते तुटलें जाल्यार तें लावन घेवपाक तुमी कोणाकडेन वतले ?'

'चामारा कडेन.' लोकांनी जाप दिवची.

'चामरा कडेनूच कित्याक ? मेस्ता कडेन कित्याक न्हय?' सोक्रेटीसान परतें विचारचें.

'जोतें लावपाचें काम चामाराचें, 'मेस्ताचें न्हय म्हूण...' लोकांनी जाप दिवची.

'बरें आसा' सोक्रेटीसान म्हणवें आनी परतें विचारचें, 'धरूंया तुमगेली आवय दुयेंत पडली. जाल्यार वखद कितें करवें हें तुमी कोणाक विचारतले ?'

'दोतोराक,' लोकांनी जाप दिवची.

'दोतोराकूच कित्याक, आद्वोगादाक कित्याक न्हय ?' ताण परतें विचारचें.

'दुयेंतीक वखद दिवपाचें काम दोतोराचें आद्वोगादाचें न्हय.' लोकांनी जाप दिवची.

सोक्रेटीसान हे भाशेन प्रस्तार प्रस्त करचे आनी लोकांकडल्यान तांच्यो जापो काढून घेवच्यो. मागीर ताणे खळखळून हांसचें आनी म्हणवें, 'जोतें लावन घेवचें जाल्यार तुमी चामारासरी वतले. घर बांदचें जालें जाल्यार अिजनेरासरी वतले. घरांत फनिचर जाय जालें जाल्यार मेस्ताक सांगतले. कोण दुयेंत पडलो जाल्यार दोतोराक आपयतले. नस्तें बगलांट अंगार येवन पडले जाल्यार आद्वोगादाक विचारतले ... कित्याक ? त्या त्या मळावेले हे जाणकार म्हणुनच मृ ? तुमकां सगळे कडेन जाणकार लागतात. आनी... चौरांनो, राज्य मात तुमी कोणाय कडेन काढून दितात ? राज्य चलोवपाक जाणकार नाकात ? ... तुमचें राज्य बरें करें चलतले ... ?'

स्वराज्य येत पसून आमी कोणाकूय काढून विधानसर्वेत धाडल्यात. कोणाकूय लोकसभेत धाडल्यात. कोणाकूय मंत्री केल्यात. तांकां कितें येता, तांणी हाचे पयली कसली सेवा केल्या, खंयच्या प्रस्ताचो अभ्यास केला... कितेंच पळोवंक ना. फकत तांची जात पळेल्या ...

परिणाम : राण्यांच्या राज्या परस तांचिचें राज्य बरें आशिल्लें, तांचिच्या राज्यापरस भाअुचें कितलेशें बरें आशिल्लें, भाअुच्या राज्यापरस फिरंग्याचें बरें आशिल्लें अशें आमी म्हणीत रावल्यात.

हाचेर अुपाय ना ? आसा. समाजांत कोणेय तरी सोक्रेटीसाचें काम करूंक जाय आनी लोकां कडल्यानूच जापो काढून घेवंक जाय. घडये सोक्रेटीसा भाशेन ताका विक्ख घालून लोक मारतले. पुणून ...

लोकशाही तिगोवपाक दुसरो अुपायूच ना.

Dare to be unpopular ..

- ☺ -

- संत हे संत जावंक पावले, कित्याक-

१. परिस्थिती खोस मानपा सारकी नाशिल्ली तेन्ना ते खोश्येन जियेले.

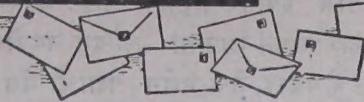
२. धीर धरपाचो कोणाक धीर नाशिल्लो तेन्ना ते धीर धरून रावले.

३. विसंव घेवं येतालो, तेन्ना ते मुखावयली वाट चलत रावले.

४. अुलोवं येतालें त्या वेळार ते ओगी रावले.

५. कोडू जावं येतालें तेन्ना गोडसाणेन वागले.

वाचपी कल्यतात.

बांदरा-मुम्बय

३०-१२-८९

प्रिय रवीन्द्र,

'जागा' चो दिवाळी अंक पावलो. अंक अत्यंत सुंदर. संपादकीयापसून वाचपाक सुरवात केली. सैलाची कथा असामान्य. ह्या विषयाचेर कथा बरयात, हांव तुमकां पोलीस ठाणे दाखयतां म्हणून हांवें विजयाबायक आनी अरविंद गोखलेक कितल्यांदां सांगले. निमाणे कोंकणीत ती आयली हें म्हजें भाग्य. F. Pessoa अप्रतिम. खूब जाणांक सांगले ताचे बद्दल. कितलीं वर्सी जालीं हांव काकासायब-माडखोलकर पत्रव्यवहाराक आंवडेतालों. तुमी तो दिवन खूब म्हत्वाचें काम केले. माडखोलकारांच्या चरित्रांत ही गजाल आसा म्हणून तुवें सांगिलें. पूण तें चरित्र म्हाका सोडुनय मेळळें ना.

तुमकां सगळ्यांक नवें वर्सी चड सुखाचें वचूं.

तुमचो

- दत्ताराम मुखठणकार

○○○

• रामनाथीं, बांदोडे,
फोडे, गोय.

१२ जाने. १९९०

सं. 'जाग'

मायेमोगाचो नमस्कार,

'जागा' क नव्या वर्सीची परवी !

'जागा' चो दिवाळी अंक तसोंच डिसेंबराचो अंक पावलो सुंदर ! 'जागा' त बरोवपाक मनासावन अभिमान दिसता. तुमच्या यत्नाचें कौतूक करचें तितके थोडे.

बरें मागून,

तुमचो

- सुदेश लोटलीकार

○○○

सांगे-गोय

१४-१-९०

भौ. संपादपी,

'जागा'च्या डिसेंबराच्या अंकांत 'वाचपी कल्यतात' ह्या सदरांत शैलेश राउत देसाय हाणी बरयलें पत्र वाचले.

ताणी बरयलां की 'कोंकणी चळवळीतत्या म्हालगड्यांचे सांगणेन आपुणय कांग्रेसीत भितर सरलों. पूण तिकेटी वांट्टा

आसतना कांग्रेसीन आमची जी X X मारली ती पळोवन म्हाका कांग्रेसीच्या फुडान्यांपरस तुमची-आमच्या म्हालगड्यांची तिडक मारली.'

अजाप दिसता की आमच्या गोंयातय दुसऱ्यांचे सांगणेन पक्षांत भितर सरपी लोक आसात आनी ते तशी जाहोर मान्य करतात हाचें.

कोंकणीच्या म्हालगड्यांनी, म्हज्या मतान ज्यो बसका घेतिल्यो, त्यो आषल्या कार्यकर्त्यांक पटावन दिवपाक की तांनी कांग्रेसीत भितर सरप कित्याक गरजेचें ! तुच्ये म्हणें पटले जाल्यारच कोणय, कांग्रेसीत भितर सरपाचो.

दुसरी गजाल, कोंकणी लोक जे कांग्रेसीत भितर सरल्यात ते तिकेटी घेवपाक न्हय. तुमकां कितें दिसता, कालच आमी भितर सरल्यात आनी आज आमकां तिकेटी दिवच्यो ? तिकेटी मेळोवपाक कांयच लागना ?

शैलेशवाब, तुमी जें 'तिकेटी' हें उतर वापरलां तें कितल्या जाणांक उद्देशून ? आनी तितलेय वेंचून येतले आशिल्ले हाची तुमकां खात्री आसा ? काय अेक फावट वेंचणुकेची तिकेट मेल्ली म्हणटकच कोंकणीच्या कार्यकर्त्यांचे जलमाचें सार्थक जाले अशें वी तुमी समजनात ?

जाल्यार अेक लक्षांत दवरात, कोंकणी लोक जे कांग्रेसमैन जाल्यात ते आमदार जावपाक वा मंत्री जावपाक न्हय. ते कांग्रेसमैन जाल्यात ते गोंयकारांचें गोंयकारपण तिगोवपाक.

आनी हें करप तितले सोर्पे न्हय. कसलेय वस्तूचेर खोंट मारून ती मातयेभरवण करपाक वेळ नाका पूण ती घडोवपाक ताच्या शंवरपटीनी पासियेंस जाय, तितली मानसीक तवारी जाय.

आज तुमी आमी कांग्रेसीच्या मळार 'ग्रासरूट लेव्हलाचेर' काम करचें पडटले. तुमकां जर खरो वेंचणूक लढोवपाक पात्र मनीस म्हणून लोकांनी पळोवंक जाय जाल्यार तुमकां ते भशेन 'सोशल वर्क' करचो पडटलो. फकत हांव कोंकणीचो कार्यकर्तो म्हळे म्हणून लोक तुमकां मत्तां घालचे नात. ते खातीर तुमची योग्यताय सिद्ध करची पडटली.

तेच बरोबर, गांवगिरे पांतळेचेर जीं कांग्रेसची मंडळां आसात, ज्यो तांच्यो समिती आसात, तांतुतल्यान कोंकणी कार्यकर्त्यांक काम करून येवचें पडटले. थंयच्यान बुन्याद घट करत आयल्यारच आमी खच्या अर्थनि यशस्वी राजकारणी जातले.

तशी पळोवंक गेल्यार आमी खूप उसरां कांग्रेसीत भितर सरल्यात हें धा वर्सी पयलीं घडूक जाय आशिल्ले. तांतले तांतूत सासणाचो भायर उरचे परस उसरां भितर सरिल्लो बरो अशें तुमकां दिसना ?

तुमकां दिसता जायत की 'बांगर बैलाक' राष्ट्रान वेंसण घालून आपले बरोबर भोवडायलो म्हणून. पूण लक्षांत दवरात ... 'बांगर' बैल तो !! तो केन्ना दावें निखळावन आपले जैत सिद्ध करीत म्हणून सांगून नज. राजभास आंदोलनावेल्यान तुमच्यांनी देख घेवं येता. आनी जेन्ना हें जैत सिद्ध जातले तेन्ना 'पाडसावेले कुंवाळे' सासणाचे शेणटले हेवूय लक्षांत आसुंदी.

हा इलेयसावांत घडिल्या गजालिचो कोंकणी प्रजेच्या आवाजान सूड घेवपाचो अशें तुमचें म्हणणे.

हें म्हणचे पयली 'कोंकणी प्रजेचो आवाज' कसो घडलो हाचेर विचार केल्यार तुमकां ताची जाप मेळठली. 'प्रजेचो आवाज' ही अका 'काँमन' काँझाखातीर अेकठांय आयिल्या वेगवेगळ्या मनशांची आनी वेगवेगळ्या पक्षांची संघटना. ती सदांकाळ अेकठांय उरप शक्य ना. तेचबंरोबर वेंचणुकां वेळार तर नाच ना.

कारण तांतुतल्या प्रत्येकान आपली• वेगळी आयडेटी दवरिली आसा आनी ती विसरप तांकां शक्य ना.

आनी तरेचें संघटन करपी मनश्याचें तुमकां कांयच दिसना?

तुमच्यांनी वेगवेगळ्या पक्षांतल्या नामनेच्या (पक्षांखातीर) प्रतिनिधीक कोंकणीच्या नंवासकयल अेकठांय हाडूक जमत? हाडून दाखोवचें !!

'आपूण भूरग्याचो बापूय म्हणून लोकांक सांगप सोपें पूण तें नातें कृतीन सिद्ध करून दाखोवप खूप कुस्तार.'

संघटनांचें तरेचें आसता.

'आमी आमचे स्वतंत्र उमेदवार दवळ्याचे. दोतोर पेगादा-भशेन आमच्याय उमेदवारांक मस्को मारीत ते आमच्या पांयाकडेन येतले आशिल्ले ...' गजाल घडये खरी जायत आशिल्ली.

पूण दोतोर पेगादांसारक्यांचे म्हत्व वा मोठेपण चड तेंप टिकना. तें फकत स म्हयने वा अंक वर्से टिकता. ताचे उपरांत ते राजकारणी म्हणून सदांकाळाखातीर सोपतात.

कोंकणीची चढवळ आनी गोंयकारांचे गोंयकारपण राखप हें अंक मिशन म्हणून ताचे कडेन पळोवपी आमी. आमकां हीं दोतोर पेगादांसारकेलीं अल्पजिवी पावलां उबारून उपकारपणाचे ना. आमकां राजकारणांत आख्यां जीण काडपाक जाय. काँग्रेस पक्ष हो कोंकणी पक्ष म्हणून ताचे रुपांतर करपाक जाय. जेतरेन गटार उसपितलो जाल्यार कांठार रावन शापातां उलोवन उपयोग ना, गटारांत देवन तें निवळ करचें पडटा, तेच भशेन पक्षाचो भेस बदलतीलो जाल्यार पक्षांत भितर सरचें पडटा. भायल्यान गजाली सांगून उपकारचे ना.

आमच्या म्हालगड्यांचे कांग्रेसीत वतकच तेज ना जाला म्हणटात ती गजाल फट. तुमची त्या तेजाकडेन पळोवपाची नदर बदलल्या. 'तेजां' म्हणटात तीं केन्ना ना जायनात. तांकां पळोवपी मनां ना जातात !!

निमाणे रुमी म्हणटात की आमी 'मगोंत' गेल्ले जाल्यार मराठीवाद्यांचे तरसादेची धार आमी बोथट करतले आशिल्ले.

तुमचे पत्र वाचत पसून म्हाका तुमचो दुबाव येवंक लागलां. घडये आठवलेचो जागो तुमचेखातीर रितो जावपाचो बी ना मू?

पत्र अशें बरयलां म्हणून रग धरचो न्हय. ताचो सारांश आनी भावार्थ समजून घेवतो. हातूत कोणाचीव अपमान करपाचो हेतू ना. देव वरें कलं.

तुमचो
— दिनेश भणेरकार

साहित्य अकादेमी प्रकाशन ...आनी तांकां मनशांत हाडले

मूळ बरोवपी : झवेरचंद मेघाणी

अणकार : रवीन्द्र केळेकार

मोळ : रु. २५-००

तरनाट्यांनी वाचपासारके एक बन्यांतले बरें पुस्तक.

हॉटेल कीर्ती

बार आनी रिश्टारंट

रावपाची आनी जेवणाखाणाची वेस वरी वेवस्ता — अॅर्थर-कंडिशन्ड कुर्डिंची सोय

निरंकाल मार्ग, फोडे-गोंय ४०३४०१

धनी : विश्वनाथ तु. प्रभु

कीर्ती जनरल स्टोअर्स

निरंकाल मार्ग, फोडे-गोंय ४०३४०१

धनी : रुद्रेश स. प्रभु

विचारां-धार :

मूर्तिपुजा

आपणाक सेक्यूलर म्हणोवन घेवपाची हालीं अक फॅशन आयल्या. हांव तांच्यांतलो न्हय हांव deeply spiritual मनीस. खरेल्या अर्थानि धार्मिक.

हांव देव मानां, आत्मो मानतां.

म्हाका सदां न्हाण जाय, सदां खण जाय. सदां न्हीद जाय. तशी म्हाका सदां प्रार्थनाय जाय. ज्या दिसा प्रार्थना करूक पावना त्या दिसा म्हाका सगळे म्हेळे म्हेळे दिसता.

न्हावन येतकूच जशें प्रसन्न दिसता तशें प्रार्थना करतकूच म्हाका प्रसन्न-प्रसन्नशें दिसता.

अितलेंय आसून-

हाव केन्ना खंपच्याय देवळांत वचना. खंयचेच मूर्तिची पुजा करिना. देव पळोवपाक म्हाका देवळाची गरज ना, मूर्तिचीय ना. देव म्हाका तिनूय त्रिकाळ दिश्टी पडटा-भांवतणच्या पांचव्या चार वाटारांत, निळचाशार मळबांत, नखेत्रांती भिल्या रुचिच्या ब्रह्मांडांत, भरग्याच्या हांशांत, तांच्या अुलोवण्यांत, फुलांत, फळांत; आनी सगळचांत चड खासा म्हज्याच काळजांत.

पुणून हांव मूर्ति-पुजेचेर कोत्र न्हय.

विवेकानन्दांच्या जिवितातल्या अेका प्रसंगाचो म्हाका हांगा अुगडास जाता. विवेकानन्द विवेकानन्द जावचे पयली अेका अज्ञात साधुच्या भेसांत देशांत भोवताले तेन्ना अेका नवाबागर अतरलेले. नवाब मुसलमान. तागेलो दिवाण हिन्दू. ताणे विवेकानन्दांकडेन वाद घालो- मूर्तीत किंते देव आसा? मूर्तिची पुजा करप म्हळचार भुरगेपणां न्हय? विवेकानन्दान ताका जायते समजावन सांगले. पुणून दिवा-

- डेस्मंड तूतु कितले सुंदर अुलयता! पयर ताणे म्हळें-

आफिकेंत मिशनरी आयले तेन्ना देश आमच्या हातांत आशिल्लो. मिशनन्यांनी आमकां सांगले, चलात, प्रार्थना करूया. आमच्या हातांत बायबल दिवन तांणी आमकां

णान तकलेचीं दारां जनेलां सगळीं धांपिलीं. अवचित विवेकानन्दांची नदर वणटी वयल्या नवाबाच्या फोटोचेर गेली. तांणी तो फोटो वणटी वयलो काढलो आनी दिवाणाक सांगले, 'थूक हाचेर.' दिवाण गडबुडलो.

'थूकता काय ना, ना जाल्यार दांतखळी अुसळा-यतलों.'

'हो नवाबाचो फोटो'

'हो नवाब? थूक पयली...'

दिवाणान विवेकानन्दाच्या पांयार घालून घेतले आनी म्हळें, 'चुकलों हांव. म्हाका क्षमा करात... म्हाका मूर्तिपुजा किंते म्हणटात ती कळ्यां...'

मूर्तिपुजेचे महत्व तें हें आनी अितलेंच. तुकारामान हें सुंदर रितीन समजावन सांगलो- 'केला मातीचा विष्णु परि माती नव्हे विष्णु. विष्णुपुजा विष्णुसि पावे, माती माती रुपी राहे. अितलो विवेक मनशांत आसूक जाय. विष्णु आनी माती हांतलो फरक ताका कळूक जाय.

पुणून अेक लक्षांत दवरपाचें-

जे मेरेन दुसरें भुरगें खेळपाक मेळना ते मेरेन भुरगें बावले वांगडा खेळटा. जिवें भुरगें मुखार दिश्टी पडना फुडें बावली कुशीक अुडयता आनी त्या भुरग्या वांगडा खेळपाक लागता.

ओश्वर आमचे मुखार मनशांच्या रुपान वावुरता. जे मेरेन ह्या देवाचेर आमची नदर पडना ते मेरेन मूर्तिची गरज मनशाक घडये भासुंये. पुणून ज्या दिसा ओश्वर आमकां मनशांत दिश्टी पडटलो त्यादिसा मनीस कुळयेची सेवा करपांत, तिचीं दुख्खां पयस करपांतूच- खरी देव-पुजा जाता. म्हणपाचें आमकां कठटले. आनी भुरगें जशें खरें भुरगें खेळपाक मेळटकूच बावलेक कुशीन अुडयता तशे, आमी मनीस कुळयेच्या रुपांतल्या देवाची पुजा करपाक लागतले. त्या वेळार मनशाक मूर्तिची गरज भासची ना.

प्रार्थनेक बसयले. आमी दोळे धांपून प्रार्थना करपाक लागले. दोळे अुकते करून पळेत जाल्यार आमच्या हातांत फक्त बायबल अुरिल्ले. देश तांच्या हातांत गेल्लो !

◦ ◦ ◦

तो

कोण रे तो
त्या वेगळे वाटेन चलत रावला ?
हाडात धरून ताका हांगा
आनी ताचे हातपांय घट्ट बरे
राजावान आंवळून पयलीं
म्हज्या घराफुडल्या झाडाक गच्च बांदून घालात...
हांव किंते सांगतां तें
आयकतात काय ना तुमी? .
जो सदांच वेगळे वाटेन वचूक सोदता
ताका रोखडोच 'कापाझ' करूंक जाय
नाजाल्यार तो आमकां
एक खीणलेगीत जियेंक दिवपाचो ना...
तुमकां खबर आसा ?
हांव केन्नाच गेलों ना...
येवजिले लेगीत ना वेगळे वाटेन वचपाचे
मागीर ताकाच एकट्याक तसले
नश्टो ध्यास, हावेस कित्याक ?
तो बेस बरें जाणा :
लोक ताका ताळे लायतले,
कुटलायतले,
ताच्या तोंडार धुक्तले ...
पुण हांव सांगतां तुमकां :
आनी कांय वर्सनी
जेजूभशेनच ताकाय लोक
माथ्यार घेवन नाचतले,
घराघरांनी ताच्या पायणेलामुखार
वाती लावन,
दिमी मारून रातीकडे रोझार करतले...
म्हणून कान दिवन आयकात :
'नवो उजवाड' ताणे
दाखोवचे पयलीं आतांच
तुमच्या बुटांच्या खिळचांनी ताका चेंचावन,
जिवेनिशीं मारून
ताच्या मडचाचो लासून गोबोर करूंक जाय...
उठात तर ;
पळात ;
कळाव लायनासतना
हांगा हाडात ताका धरून ;

नदर बारीक करून पळेयात ;
ते वेगळे वाटेन
कितलो फुडे पावला तो...

- शंकर रामाणी

सुकती-भरती

केन्नाय दर्याक सुकती येता
केन्ना-केन्नाय भरती येता
तशेंच हें जिवीत म्हजें !
केन्ना-केन्ना कुपां येता
गुपाट काळोख दाटून येता
आकांताचो गडगड जाता
आनी...
पावस पडटा, वादळ जाता
आकांताचे !
मागीर जमीन सगळी परमळटा
वयले मळब सकल येता
धर्तरेक वेंगेन घेता
पुण,.... कांय वेळान
कुपां सगळीं नाच जाता
मळब सगळे निवळ जाता
आनी..... ?
जमनीर आयिल्ले मळब
हळूच पळून वता..

- भालचंद्र गांवकार

: मोग :

गोरुं हांबेता गोठचानू
बोम व्हांवती दुदानू
गोरुं दुखान तिश्टता
नदर पूताक सोदिता
गोरुं हांबे-हांबेले
गोरुं दुखानी रोडिले
पूत न्हिदला सासणा
गोरुं सपनेता सपनां.

- शशिकांत पुनाजी

स्वामी विवेकानन्द

- सुमन्त केळेकार

'हा' का आज तिख्यावरी घटमूट हातपांय आशिल्ले सेवक आनी सेविका जाय. बजरासारक्या तांच्या घट कुडिनीं मनां लेगीत वज्रावरीच घट आसचीं. तांच्या अंगांत क्षत्रियाचें वीर्य आनी ब्राह्मणाचें तेज ही दोनूय अ सचों. पूण सांगूक वायट दिसता, आमच्या लाखांनी सुंदर युवक—युवतींची दर वरसा कापाकापी जायत आसता. जिका लोक लग्नाच्या नांवान पाचारुतात ते पशुतायेचें लोकांक पिशें लागिल्ले आसा. दर वरसा लाखांनी तरणी चले आनी चलयो तिच्या जाळांत घुमपतात.' •

हीं उतरां आसात एका संन्याशाची. ज्या संन्याशान संन्यास आसमाक एक नवे रूप दिले. कांचन आनी कामिनी हांचो त्याग ह्या एकाच तत्वाक घट धरून यतीधर्माच्या हेर सगळच्या गजालींक इल्लेय मृत्व दिलेना आनी आपल्या वांगडच्या संन्याशांक दिरिडी-नारायणाची सेवा आनी धर्म प्रचार ह्यो दोन गजाली करपाची दीक्षा दिली त्या स्वामी विवेकानंदाची. हिंदुस्थानी मनशाक मनीष घडोवाचें काम ताणी केले. 'Man making is my mission in life. The order I grow the more, everything seems to me to lie in manliness. This is my new gospel.' स्वामी विवेकानंदाचीच हीं उतरां.

विवेकानंदांचें मूळ नांव नरेन्द्रनाथ दत्त. बंगलांत्त्व्या दत्त ह्या आडनांवांच्या एका गिरेस्त आनी नांवाजत्या कुटुंबांत तांचो जल्म जालो. १५७ साला उपरान्त फक्त पांच वरसांनी म्हळचार १२ जानेवारी १८६३ हो तांचो जल्मदीस.

त्याग आनी सेवा हांकांच स्वामीनीं हिंदुस्थानाचीं राष्ट्रीय उद्दिश्टां मानिल्ले. त्या उद्दिश्टांचे मृत्व जाणून घेवन हजारांनी तरण्या दादल्यावायलांनी गरीब लोकांची सेवा करपाखातीर फुडे सरूंक जाय अशें तांकां दिसताले.

विश्वधर्म परिशदेखातीर स्वामीजी, अमेरिके गेले. थंय तांणी हिंदुधर्मचिर जायतीं उलोवपां केलीं. मायदेशाक पावले अुपरान्त तांणी कोलंबो सावन आलमोडा मेरेन यात्रा केली. ती खरीखुरी दिग्विजय यात्रा अशिल्ली.

अध्यात्म्य नासत जाल्यार धर्म प्राण वगडावन बसता हें विवेकानंदांनी पारखिले. तांकां अशेंय दिसले की गुहेत बसून अध्यात्माचें चितन केल्यार परलोकाची साधना एक वेळ जायत पूण धर्म जागृतायेचें काम करपाचें आसत जाल्यार मात तें लोकांकडेन, हीन, दीन, पतीत अशा दरिद्री नारायणाकडेन एकरूप जावन, तांची सेवा करूनच जावंक पावतले.

१८५७ वरसा अुपरान्त राष्ट्रांत एके तरेचें निराशेचें सांवट पसरिल्ले. राष्ट्र खासा आपणाली शक्तच वगडावन बशिल्ले. आमची राष्ट्रीय जीण असंघटीत, दुबळी आनी खीणवीर्य जाल्ली. अशे हे परिस्थितींत धर्माच्या अणभवाच्या पांयाचेर संस्कृतायेंत नवी जीण ओतूंक सोदपी, शिकपांत राष्ट्रीयताय हाडूंक पळोवपी आनी अुदेग-धंद्यांवाटयां आस्पती अवझसा पयस सारपाचो यत्न करपी एक सर्वांगीण जागृताय देशांत अुदेवंक लागली. तिचें मुख्येलपण स्वामी विवेकानंद हांच्या हातांत आसले.

अस्तमतेच्या देशांनी केल्यो सुदारणा पळोवन तांच्या प्रभावान आमचो लोक दिपकून गेल्लो. त्या लोकांची शिस्त आनी वेवस्ता तसोच तांचो वेपार हांकां लागून आमची हार जाल्ली. शिक्षणाखातीर विश्वविद्यालयांची थापणूक जाल्ली आनी आमचो आत्मविस्वास वगडावन बशिल्ले. अशे वेळार स्वामी विवेकानंदान अुदेंत आनी अस्तेंतचो पुराय इतिहास समजून घेवन, ताचेर खोलायेन चितप कलन एक अज्ञात संन्याशी म्हूण आरुया भारतवर्षाची यात्रा करून भारतमांयच्या आत्म्याचो साक्षात्कार करून घेतलो. अशे हे यात्रेंत ताणी मान अपमान सोंसले. गरिबांचे भितोडेंतली भाकरी खाली, तशेच हिन्दू, मुसलमान क्रिस्तांव अशे तरेचो कसलोच भेद मनाक आफडूक लेगीत दिलोना. आनी नखलामी जाका म्हणूं येत अशे सद्देन भारतमांयचे आत्मशक्तेची वळख करून दिवपाचें म्हान आनी अप्रूप कार्य ताणी करून दाखयले. 'The patriot saint of India' म्हळचार 'भारताचो देशभक्त संत' ह्या उतरांनी लोकमान्य ठिळकांनी स्वामी विवेकानंदाचो गौरव केल्लो आसा. अध्यात्मिक भारताचे उजवल अशे अध्यात्मिक संस्कृतायेवे स्वामीचो

एक तेजिष्ट प्रतिनिधी आशिल्ले.

स्वामिजी आशिल्ली एक पवित्र विभूती. तांची वरी वेदना आशिल्ली तो म्हळचार मनीस; पुरत्यांत, अडचणींनी अहिलो, दुख्खांत गांजिल्लो गरीबधाटो मनीस. तांच्याच उतरांनी मांडिलें तांचे हें तत्वज्ञानः—म्हाका परतो परतो जन्म प्राप्त जावंचो आनी असंख्य दुख्खां भोगपांची म्हजेर परिस्थिती येवंची की जिका लागून हांव त्या एकल्या एकमुऱ्या देवाची, सगळे आह्ये एकठांय केलाचार जंय तो दिसतलो नाजी म्हाका पुजा कळंक मेठरली. ते भायर म्हजो देव म्हळचार जो दोषैविरयत न्हय, जो दरिद्री आसा आनी जो सगळे जातकुळ्येत आनी पोट कुळ्येत गरिबांत गरीब आसा, अश्वा त्या देवाची पुजा करून, म्हजो हेत म्हाका माध्य कळंक येतलो.’ मनीमजातिची सेवा करपाखातिरच तांणी रामकृष्ण मिशनची स्थापना केली.

त्याग आनी सेवा हांकांच ताणी हिंदुस्थानाची राष्ट्रीय उद्दिश्टां मानिल्ले. त्या उद्दिश्टांचे मृत्यु जाणून घेवन हजारांनी तरण्या दादल्यावायलांनी गरीब लोकांची सेवा करपाखातीर फुडे सळंक जाय अशें तांका दिसताले. ह्या आमच्या देशान भौमाची केवाच पर्वा केली ना. पळोवंक गेन्यार तें एक राष्ट्रीय पातक जांचे प्रायशिचत घेवप कोणाकच चुकपाचें ना अशें तांका विस.

ते फुडे म्हणाटाले, ह्या पातकाचे परिमार्जन करपाखातीर तरण्या लोकानी संघटना करून ह्या गरीब भौमाक वयर काडपाखातीर शक्त पणाक लावंक जाय. आनी रेमकोणांतल्यान वयर काढून तांचो उद्धार कळंक जाय. गरिबी, अशान आनी जातिच्या जुलमाक लागून तांच्या बांटघाक पश्ची जीण आयल्या. ती ना कळन तांका तांच्या अस्तित्वाची जाणवीक करून दिवंक जाय. ‘नठात, जागे जायात !’ हो आशिल्लो तांका स्वामीचो अुलो. कश्ट करपी हिंदुस्थानचें हें भौम म्हळचार एक निजी शक्त. तिची बरे भशेन अुदरगत केल्यार देशाचो फुडार उजळ जावन ताका बरे दीस येतले अशें तांका दिसताले, आनी हे खातिरच हिंदुस्थान देशाची परती बांदणी करपाच्या कामांत तरनाट्यांनी वांटो घेवंतो म्हूण ते तांका सऱ्हद घालतात. दुसऱ्या देशाचें दोळे धापून केल्ले अनुकरण तांका मान्य नासले. हिंदुस्थानाची उदरगत करपाची जाल्यार ताणें ती आपल्या मार्गान करपाची अशें तांचे सांगणे आशिल्ले.

कश्ट करपी, समीक लोकच अखेरेक संवसारांत एक दीम मत्या हातासूक पावतात, आनी हिंदुस्थानांतय तशेच घडटले म्हणपाचो तांका दिशावो जातालो. संस्कृतीक अुदरगती बांगडाच विज्ञान आनी तंत्रज्ञानाचेर तांणी भर दिल्लो. त्या दोगांय बगर देशाची ऐहीक अुदरगत जावंक पावचिना अशें ते मानताले. पूण तांका खाची आशिल्ली की एक दीस येतलो जेज्ञा हो देश खूब फुलतलो—फळटलो, ताची भरभराट जातलो. तरीय देशाची निजी शक्त म्हळचार ती मनीस—शक्त अशें ते मानताले. देशांतलीं बायला दादले बुद्धिमान, प्रमाणीक आनी हुशार आसल्यारच देशाची शक्त वाडा असो तांची भावात. देश म्हळचार थंव रावपी लोक.

ऐश्रीक नदरेन देश किनलोय फुडे सरलो तरीय यंच्या मनशाचें नितीक बळगें वाडलेवर देश खाच्या अर्थात बळिष्ट जावंक पावना. राजकी नदरेन तो किनलोय घटमूट आमलो तरीय यंचो लोक वरी नामत जाल्यार तो देश टिकप म्हा कठीण अशें तांका दिसताले.

‘भारतीय संस्कृताय संवसाराक नवी वाट दाखोवंक शक्ता’ हें अस्तमतेकड्या देशांक दाखोवपाचें काम मगत्यांत पेयली केले तें स्वामी विवेकानंदांनी. ३१ मे १८९३ ह्या दिसा ते अमेरिकेक वचूक भायर मरले. चिकागो शारांत विवद्यर्थ परिशद भरपाची आशिल्ली. अमेरिकेक वचते पयली संन्याशाच्या भेसांत ते देशभर भोवने. खगलेकडेन भोवन तांणी परिस्थितिचो खोलायेन नियाळ केलो. देशाच्या उद्धाराची वाट तांचेमुखार अुकती आशिल्ली. जें राष्ट्र आत्मविम्बवास वगडावन वसलां तांचे खातीर प्रतिष्ठेची संजीवनी भायल्यानून हाडची पडटली म्हूण ते अमेरिकेवरीच हेर अस्तमत्या देशांनी भोवन आयले. भारतीय संस्कृतायेक अशे तरेन प्रतिष्ठा हाडपाचें कार्य ताणी केले. आमची वळव भायल्या संवसाराक कळन दिवपाचें काम ज्या दोगांनी केले ते दोगजाण कोण म्हळचार एक राजा राम मोहन रांय आनी दुसरो स्वामी विवेकानंद. दोगायची साधना एक. ते परिशदेत केल्या तांच्या उलोवाक लागून ते संवसारीक नामना मेळोवंक पावले ‘जण एकलो मनीम अमृताची पूत आसा. आनी मनशाक अखेरेक देव जावपाचें आसा.’ हो तांचो संदेश अमेरिकेक एक नवी संदेश आशिल्लो.

विवद्यर्थ परिशदेखातीर स्वामोजी अमेरिकेक गेले तेज्ञा तांची पिराय फक्त ३० वर्सा आशिल्ली. अमेरिकेसावन परते येतना ताणी फान्स, ब्रिटन वी देशांक भेट दिली. थंव तांची हिंदुधर्मचेर जायती अुलोवपां जालीं मायदेशाक पावले अुपरान्त तांणी कोलंबो सावन आत्मोडा मेरेन युआत्रा. केली ती खरीखुरी दिग्विजय यात्राच आशिल्ली.

विव दिंदु धर्म परिशदे उपरान्त ते एक्कासारके भोवत रावले. भोवतां भोवता तांणी हिंदुस्थानांतल्या जायत्या तरनाट्याक जाग हाडली. आपणांवांगडा संन्याशांचो जथो घेवन तांणी रामकृष्ण मिशनची स्थापना केली. क्रिस्तांव मिशनरीनी हिंदु धर्मशाड जी टिका चलयल्ली ताका तांणी फाव ते तरेन जाप दिली. आनी अशे भजेन धापून अुरिल्ले देशभक्तेक जागी कळन आदराची भावना निर्माण करपाक मदत केली.

युरोप अमेरिकेतल्यान तांकां तर्शें कांयच धन हाडक मेळ्येना पूण तांका थंयवे निश्ठावान शिश्य मेळ्येले. ताचोय परिणाम भारतांतल्या^१ लोकमानसाचेर जावंक पावलो. राज्यकर्त्या गोऽयांक लोकांनी पळेल्ले. आतां गोरे स्वामीचे शिश्य जातात म्हणपाची हांगा हिंदु धर्मचेर दोश काढून, एकेतरेन लोकांची तेजोवंक कळन तांका बाटोवन क्रिस्तांव करपाचें काम चलयल्ले. १८५७ ते १८९७ मेरेनच्या ४० वर्सांत इंग्रजांनी राजकी, समाजीक, शिक्षणीक, अद्योगीक आनी सांस्कृतीक क्षेत्रांत हिंदुस्थानाक पुरते विविल्ले. तांचे आड स्वामी विवेकानंदांनी हो आवाज उठयलो आनी हिंदु

वेदान्त धर्माचो प्रचार करणी अद्वैतास्म म अमेरिकेत व स्थापन केलो. हें काम प्रतिकार्त्मक आशिले ताचो परिणाम अस्तमतेकडल्या देशाचेर जालो खरो पूण ताका लागून हिंदुस्थानच्या लोकांचो आस्तमविस्वास वाढूक पावलो ही गजाल किंते ल्हानसान महत्वाची न्हय.

विरुद्धी जाल्या मनाची घुंवळ ना करपाखातीर आस्तमविस्वास, स्वाभिमान, निर्भिडतय, त्याग, बैराग्य आनी निसुवार्थीपण ह्या गुणांचो आदर्श स्वामी विवेकानंदानीच सगळ्यांत पयलीं राष्ट्रामखार दवरलो. रामकृष्ण परमहंसांच्या पांयामरी बसून तांणी आनी तांच्या गुरुबँधूनी जी अध्यात्मीक प्रेरणा सादिली तिका संघटीत रूप दिडुन सेवा आनी प्रचार ह्या मार्गानी ती संवासारभर पातळावपाचो संकल्प स्वामीजीनी केलो. वेदान्तांतल्या संप्रदायाक तांणी गौण मानले. तशेच ताचेर जाल्या भासाभाशीक व्हडलेंद्रे महत्व दिले ना वेव्हारीक जिंदेंत तांणी सदाचार आनी संतोस हांचेर भर दिलो.

रामकृष्णांगडा पयलीं पयलीं स्वामीजींचो वाद जातालो. रामकृष्ण गुरु जाल्यार विवेकानंद शिश्य. रामकृष्णाच्या प्रयाणा-पयलीं दोन दीस आदी रवामीजींच्या मनांत विचार आयलो 'आपलो गुरु हो एक म्हापुरुसच पूण हेर ताचे भक्त तांकां जे साक्षात देव मानतात ते बरोबर क्या?' पूण तो विचार फुडे तसो उरलोना.

१५ ऑगस्ट १८८६ ह्या दिसा रामकृष्ण परमहंसाचे नियणि जालें. ताका लागून कायं दीस तांच्या शिश्यांची परिस्थिती कठीण जाली. ताचे जिंदेंतलो अुजवाडच ना जालो. पूण विवेकानंदानी तांची फाटाफूट जावळक दिली ना. आनी फुडे तांणी ताचो एक संव स्थापन केलो. संव स्थापना जाले ज्यपरान्त सगळ्या गुरुबँधूनी संन्यास दीक्षा घेतली आनी नवीं नांवां धारण केली.

स्वामीजीनी एके कडेन म्हळां, 'संन्याशानी रावचे अबद्वैता-श्रमांत पूण काम करचे सेवाश्रा आर्गांनच. विवेकानंदानी धर्मप्रवण संन्यास चलयलो अशेच म्हणूक फाव. नव्यानच जाल्या संन्याश्यांक तांणी सांगले, संन्याजास्त्रमांत रावन पोरसांत शाकभाजी रोवपाचे काम करपाचे आनी तेव्हेन मंदिरात बसून ध्यानय करपाचे. सैनीक जावपाचे आनी सेवकग. हे भशेन नवे तरेचे संन्यासी निर्माण करून विवेकानंदानी समाज पुरायेन बदलुगाचे आपणाले गुणकार्य सुरु केले.

अध्यात्म्य नासत जाल्यार धर्म प्राण बगडावन बसता हें विवेकानंदानी पारखिले. तांकां अशेय दिमले की गुहेत बसून अध्यात्माचे चित्त केल्यार परलोकाची साधना एक वेळ जायड पूण धर्म-जागृतायेचे काम करपाचे आसत जाल्यार मात तें लोकांकडेन, हीन, दीन, पतीत अशा दरिद्री नारायणाकडेन एकरूप जावन, तांची सेवा करूनच जावळक पावतले.

बंगलांत कालीपुजा आनी पश्चांचे बलिदान ही शक्तीची उपासना आशिली. रामकृष्ण परमहंस हे कालीचे उपासक. पूण विवेकानंदानी शक्तीची उपासना वेगळी आशिली. शक्तिचे उपासनेखातीर बाल ब्रह्मचारी हनुमानाचो आदर्श फाव तसो आसा अशें तांकां

दिसले आनी आपल्या मठांनी रामपुजा तशेच हनुमानाक मुवार दवरून शक्तिची उपासना करपाचे कार्यं तांणी सुरु केले.

रोटीबेटिचे शिमेत जिरखल्लो आनी जातिच्या अूचनीचतायेक मर्वस्व मानपी हिंदूधर्म कोणाचोच आदर प्राप्त करून पावचोना अशें तांकां दिनताले. खावपा-पियेवपाच्या विधीनिशेदारच जाणे अदीक महत्व दिलां त्या धर्मकि रांदेवेक्रॉडिलो धर्म म्हळवार Kitchen Religion अशें नांव दिवन ताचेपसून पयम रावपाची विवेकानंदानी शिटकावणी दिली. अवैदवादी तत्वज्ञानातल्यान प्रकट जावपी वेदान्त धर्म होच खरो हिंदू धर्म अशेच ताणी सांगले. सदाचार, भक्ती, सेवावृत्ती, मनीसपण, निर्भयताय, तेजिश्टपण आनी समन्वय करपी उदारताय हांच्याच एकठावाक तांणी खरो हिंदू धर्म म्हळां.

समाजीक सुधारणेचे कार्यं धर्मांची अखटाय करून जायना तर धर्मांपासून प्रेरणा घेवनच जावळक पावता ह्या सिद्धांताची वलख पयलीं विवेकानंदानी करून दिली. अस्लाम, यहूदी, खिस्ती बी लोकांक जे हिन्दुधर्मचे दुस्मान मानताले, तांची नदर निवळावपाचे काम विवेकानंदानीच केले. हिंदू धर्माचे जागृतायेवांगडाच हेर धर्मांपुखार स्वामीजी नतमस्तक जाले तें भारतीय समाजाच्या हिताचे नदरेनूच. सगळ्या धर्मांक तांणी आपणाली स्वद्वा ओंपळी. इतलेच न्हय जाल्यार ज्या धर्माचो मुख्येल दीस आसतालो त्या दिसा आस्त्रमांतले अुपासनेत बदल जातालो खिसमसच्चा दिसा रामकृष्ण परमहंसाच्या चित्रांत विवेकानंद येशू खिस्ताक पळेताले. रामकृष्णान सगळे धर्म खरे मानले. तीच गजाल विवेकानंदांची. गांधीनय तेंच केले. सगळ्या धर्मांची प्रार्थना म्हणून सर्व-धर्मसमभाव वाडयलो. धिंओसांफीचो सर्व-धर्म समभाव स्वामींनी पुरायेन आपणायल्लो.

स्वामी विवेकानंदांच्या लेखनाची आनी कार्याची प्रभाव श्रो. अर्द्विद आनो महात्मा गांधी ह्या युगेत्यांचेर जालो. ताचे संबंदान गांधीजी म्हणटात : 'I have gone through his works very thoroughly and after having gone through them, the love that I had for my country became a thousand fold.'

कविवर्य रवीन्द्रनाथ, योगी अर्द्विद आनी महात्मा गांधी ह्या म्हापुरसांची वाड स्वामी विवेकानंद हांणी निर्माण केल्या वातावरणांतच जावळक पाविली हें आमी ध्यानांत दवरूक जाय. येद्या ह्या म्हान वेदान्तमार्गी राष्ट्रसंतान पिरायेच्या अवध्या ३९ वर्साचेर आपणाले जिणे कार्यं भोंपयले. ४ जुलय १९०२ ह्या दिसा राती वेळार बेलूर मठांत तांणी देहत्याग केलो. तांका अर्गी ओंपतना कविवर्य रवीन्द्रनाथ म्हणटात : 'Vivekananda's gospel marked the awakening of man in his fullness and that is why it inspired our youth to the diverse courses of liberation through work and sacrifice.'

फुटकं सापन

— अच्युत तोटेकार

‘तुजे आता लग्नाचे वय जाले. आई जावं दादा कांय विचार करिना?’ बाबीन प्रेमाक विचारले.

‘करतात. पूण आमची परिस्थिती’... प्रेमा अकस्मात थांबले.

‘समजले तुमी न्हवरेकाराचे हावेस पुरोवंक शकनात.’ कांय वेळ थांबले उपरान्त तिणे म्हळे, ‘तू हुसको करू नाका. मेळठलो कोणूय तरी.’

प्रेमाच्या मनांत थोडिशीं आशेचीं कीर्णा फाकारली.

○ ○ ○

‘हो इतलो ल्हान स्वेटर कोणाखातीर?’ वावराडेन हांभत विचारले.

‘कोणाखातीर म्हणचे...? केन्नातरी गरज पडटली...’ अलिलेंशे लजत सकले मानेन प्रेमान जाप दिली.

‘गरज?’ वावराडी फकाणां केल्लीवरी खूप हांसली... परती... परती...

‘किंते तू म्हजीं फकाणां करता गे?

‘ना.’

‘मागोर?’

‘तुका त्या स्वेटराची गरजूच लागची ना.’

से

गीत तीन फावटी धावेक बसून नापास जाले तेन्ना प्रेमा सामके निशेले. रिज्जल्ट आयकनाफुडे ताणे जेवण सोडून घरान्त आपणाक कोंडून घेतले. आनी रड रड रडले...

हे गजालीन बापायन तर भार आयिल्ले-वरी घर माथ्यार घेतले. प्रेमान केल्या प्रयत्नांचो विचार करी नासतना तोंडाक येता ती अुतरां तो अलोवंक लागलो.

‘येदी व्होडली घोडी जाली, पूण धावी पास जावपाची अक्कल ना. फाल्यां लग्नाक अुवे केले जाल्यार सांगप किंते... धावी

नापास म्हण? पास जाले जाल्यार उजळ तोंडान सांगपाक जाताले. पूण आता हे काळे तोंड दाखोवपाक लेगीन सुवात ना.’

परती परती येवपी हीं अुतरां आयकून प्रेमाच्या काळजाक घाय पडटाले. दुख चड जागे जाताले. त्या मानान आओ खूप समजिकायेची. रडपी प्रेमाक लागी घेवने तिणे मायेच्या पाखाची शितळसाण दिली.

‘तुवें खूप अभ्यास केलो. पूण नशीब धड न्हय ताका तू किंते करतले? पास जावप म्हळचार ‘सोंत’ फुटप. तू आनीक अेक फावट परिक्षा दिशी जाल्यार...’

‘—नाका आओ. तीन खेपो लज काडून

घेतली. चवथी खेप नाका. म्हाका धीर ना. दुसरे किंतेय सांगात. गोठचांत शेण भरीन... कुलागरांत शिपीन.. पूण बाप्पाक म्हाका अशे अुतरांनी चांचोव नाका म्हण सांग.’

अुल्यतना बांद फुटून अुदक व्हांवचे तशे प्रेमाचे अुमाळे काळीज फोडून भायर पडपाक लागले. भरिल्या गळचान आओन म्हळे.

‘भियोंव नाका. धीर धर. आतां पुस्तकी शिक्षणान नामना मेळठाशी ना... आनिकूय जायतीं कामां आसात. यवजुंया....’

प्रेमाचो बापूय किंतेय निमित्त सोदून ताका तोकासांवां करपाची भाशा अुलोवपाक लागलो. पूण आओनूच ताका आलाबंद हाडलो.

‘प्रेमा किंते अितले वाडलेय ना. आनी माथ्यानूय फुकट गेलेले ना. ताची काळजी हांव घेता.’ आईन सांगले. आनी वासपूस करून दुसऱ्या दिसा प्रेमाचे नांव शिवण क्लासीत घाले. आपल्यो कांय अिश्टीणी क्लासाक वतात तें आयकून प्रेमाकूय मातशी अुमेद आयली.

क्लाबाची व्यावेली आसली. घरांतूच क्लास घेताली. भरपाचे, शिवपाचे, कपडचाच्यो वावल्यो वी तयार करच्यो अशी खूप कामां शिक्यताली. तिका तीन चार म्हयऱ्याची धूव आसली. गोरी गोरी आनी गुबगुबीत. तिचो घरकार खंयतरी सिविस करतालो. आपले धाकटुले पिकीक सांबाळटां, सांबाळटां विद्यार्थिनीक ती शिक्यताली.

पंदरा दिसांभितर तिचो प्रेमाचेर खूप मोग बसलो. ती जें शिक्यताली तें प्रेमा रोकडेंच आपणायताले. थोडचा दिसांभितर तुवाले विषप, चिरयो भरप बो कामां तें शिकले. विगड विगड डिजायन. आकर्षक तशेच मुंदर. प्रेमा आनी क्लाबाची हांवेभितर व्याचे व्हडलेशे अंतर नाशिल्यान प्रेमाच्या कवतुकावांगडा बाबी मस्कऱ्योय करताली. विशय चडकरून मोग आनी लग्न होच आसतालो. लग्नाचो विशय येतकूच प्रेमाच्या चेन्याचो चूर जातालो. तो पळोवपाक सगल्यांक मजा दिभताली.

अेक दीस प्रेमान विणिल्लो तुवालो
पळोवन बाअीन म्हळे-

‘प्रेमा, हो तुवालो तुज्या लग्नाचे
मदलशेंत सोबून दिसतलो.’

क्लासांतल्यो सगल्यो चलयो किटकिटल्यो.
शेजरा बिशिंहे अंकलेन प्रेमाक लहवूच
चिमटो काडलो जात्यार दुसरेन खाकेत
बोट रोमून कातकुतल्यो केत्यो. मागीर
हांसपाचें कारंजे असळळे.

दोन वसर्स अखंड परिस्त्रम घेवन प्रेमा
खूपश्यो कला कुसरी शिकले. शिवण
भैशाच्या कामा अुपरांत लग्नाच्यो तरेक-
वार बावल्यो करपाकूय शिकले. तुवाले,
चिरयो स्वेटरांची तर रास पडली. कायं
विद्यायिनी शिकप अर्द्धार सोडून लग्न
जावनूय गेल्यो. पूण प्रेमा नवेनवे डिजायन
स्वता करपाक लागले अेक दीस कलाबाअीन
म्हळे-

‘आतां तू म्हजेपरस बरें काम करता.
हांवें तुका शिकोवपाचें कायच अरुंक ना.
तू निमणी परिक्षा दी.’

प्रेमान परिक्षा दिली. केंद्रांत तें पयले
आयले. ताका सर्टिफिकेट मेळळे आनी
भौमानूय जालो. तेज्जाच्यान प्रेमा घरा बसून
कायं आपले आनी थोडे लोकांनेंव काम
करून दिवपाक लागले कलाबाअी अेक
दीस स्वता प्रेमागीर आयली आनी म्हळे-

‘तू हांगा बसून काम करता तै आमगेर
यो. तुजें काम करतना, आमगेर येवपी
चलयांकूय तू शिक्यशी.’

अितले सांगून ती रावली ना. प्रेमाचे
आधीलागी तिणे ताची मागणी केली. आधीन
रोकडौच ह्यकार दिलो.

दुसऱ्या दिसापासून सांजच्या दोन वरां
खातीर प्रेमा कलाबाअीगेर वचूक लागले.
तेज्जाच्यान प्रेमाचे बाअीलागी अिश्टोण म्हण
दाट संबंद चलूक लागले. अेक दीस बेकार
वेळ पळोवन बाअीन प्रेमाक विचारले.

‘तुजें आतां लग्नाचें वय जाले. आआई
जावं दादा कायं विचार करिना?’

‘करतात... पूण आमची परिस्थिती...’

प्रेमा अकस्मात थांबले.

‘समजले. तुमी न्हवरेकाराचे हावेस

पुरोवंक शकनात.’ कायं वेळ थांबले अुपरांत
तिणे म्हळे ‘तू इमको करू नाका. मेळटलो
कोणूय तरी!’

प्रेमाच्या मनांत थोडिशीं आशेचीं किंर्ण
फाकारलीं.

‘आरे, म्हजे पिकी निहदलां. नाणीय
आयज आपणाक येवपाक अुशीर जातलो
म्हळां. तू म्हजे मातशें काम करशी?’
बाअीन विचारले.

‘म्हज्यान जाता जात्यार जरूर करीन.
किंते करपाचे आसा?’

‘ह्वोडले कायं ना. ह्या पिकीक दूद
हाडपाचें आसा. तू ह्या पिकीक मातशें
सांबाळशी? हांव शेजरा वचून रोखडें दूद
घेवन येतां.’ पिकीक प्रेमाच्या हातांत दितना
बाअीन म्हळे आनी ती गेली.

पिकीक दोनूय हातांर अुदारे घेवन ताचें
मुख नियाळीत प्रेमान मनांत म्हळे. ‘कितले
नाजूक आनी गोमटे आसा. ताच्या अंगार
आशिल्लो स्वेटर बाअीनूच विणिल्लो आसत.’
प्रेमान ताचें हात सांसपिले. गालाक गाल
घसटन घेतले. गळ्याकडेन कवटाळून धरले.
आनी मागीर ओठांचे अुम्यार अुमे...!

ओठांचो स्पर्श जायनाफुडे पिकींत कसले
चैतन्य जांगे जाले कोण जाणा, ताच्या
ओठांची अुगडजांप जावपाक लागली. मदीच
अेकाद्रो हुडको... प्रेमान पिकीक हातार
झोपयो दिल्यो... पटापट अमे घेतले...
तोंडान तरेतरेचे आवाज काढून पळेयले
पूण...

प्रेमा ताचेर जितलो मोणाचो पावस
घालताले तितले पिकी चाळवताले... रडप
वाडटाले. प्रेमाक कळनासले आपूण जितली
अपुरबाय करतां तितले तें चाळवता. चड
चड चाळवता.

थोड्या वेळाअुपरांत प्रेमाक कळळे. बाअी
दूद हाडपाक गेल्या. पिकी भुकेला जांतले.
आपणे ताची भूक चाळोवन घाली. ताच्या
ओठांची अुगड-झांप जाताली ताची अर्थ?
... भुकेबगर दुसरो कसलो जातलो? ...
आनी हाका कारण हांव... हय...
हांवूच...!

प्रेमान भायल्या दारांत येवन पयस मेरेन
पळेयले. पूण बाअी दिसली ना. पिकीचे

रडप थांबले ना. तें थांबोवपाचे जितले यत्न
केले तितलेय फुकट गेले. रडटना पिकीचे
अधाशी ओंठ मदीं मदीं असअुसताले. प्रेमाक
तांचो अर्थं कळळो. ते स्तनपाबाखातीर
आशिल्ले. पूण आवप्रबगर ते कोग तृप्त
करीत?

खुबच वेळ गेलो. बाअीचो पत्तो ना.
आनी हेवटेन पिकीचो आकांत थांबना.
हात-पाय झाडीत आसा तितलो फोर्स
करून पिकी आडडताले.

‘अेकाद्रो आळास परतून पिकीची सुद्द
गेल्यार? न्हय. हांवें ताचे ओंठ चुमपाचे
न्हय.’ प्रेमाक दिसले.

पिकीक कवटाळून धरून प्रेमान पडवे-
तल्यान राही घरासेरेन खूप फावटी घाल्यो.
दर वेळार बाअीचे वाटे वटेन पळेयले. पूण
बाअी नाशिल्ली.... पिकीचो जीव गळ्यांत
चडटालो. अकस्मात प्रेमाचे तकलेंत अेक
हृतार अुदेले. तशें तें बेगीबेगी भितल्ले
कुडींत गेले. पोलको वयर काढून हड्डुं अकतें
केले आनी ताका आपलीं थानां चोखपाक
दिलीं पिकी थप्प करून रडपाचे थामले.
पूण तेज्जाच, केज्जा अणभव घेव नाशिल्ली
संवेदना प्रेमाच्या सगल्या आंगांतल्यान
अचकीत अुमळ्यां... ताची सुद्द भेरेली...
ते अनवळखी सुखाचो अणभव घेवना आपणे
किंते चल्यलां तें लेगीत विसरून गेले.

‘प्रेमा’ भायल्यान बाअीचो अुलो कानार
पडलो. ताणे पिकीक काडले. पोलको ठाक-
ठीक केलो. आनी पिकीक बाअी सुवादीन
करून धवधधटें काळीज घेवन घराकडेन धांव
मारली.

अुपरांत प्रेमा जेज्जा जेज्जा पिकीक धरताले
तेज्जा तेज्जा ताची आवयपणाची संवेदना
अंतर्मनांत फुटून येताली. पूण ती भूक
भागोवपाची संद परती आयली ना. मव
अुसळटाले. पूण तें तृप्त करपाचो मार्ग
म्हळ्यार आपले भुरगे आसन. आनी
तेखातीर आवय जावप...!

प्रेमा बाअीगेर वचपाक साडी न्हेसले.
नवो द्वावज घालो. झरझरीत हातांनी केंस
बांदून घेतले. आनी हारशामुखार आयले.
लहवूच वावडर मात्शीशी तोंडार फांसली.
कुकमाची तिकली कपलाक चिकटायली.

आनी बटमोगरे माळपाक दोनूय हात फाटल्यान व्हेले... आनी ह्या बोवाळांत ताच्या खांदावेलो पदर निसरून सकयल पडलो...

अंतले दीस तें आपल्या देहाक पळेयताले. तांतूत ताचा अदीकचाराचें किंतु दिसले नां... पूण आयज अंके वेगळे नदरेन पळेयले... आपूण पुराय आंगलटीन भरून आयला. अुचायूय वरी वाडल्या. गरजेपरस थानांक चडूच अुबार आयला... तोंडार अंक हृसक्याची नुरा चडल्या. हांव आवय जातले? आओ केन्ना केन्ना लग्नाची खबर काढटाली. पूण दादा...? ताणे निसरलेलो पदर सारको गुठलावन वेतलो आनी वचूक परतले.

'प्रेमा, राव. म्हाका तुजेलागी किंतु अुलोवकं जाय.' दादाचो आवाज आयलो.

'म्हाका वार्धीगेर वचून येवपाक जाय आशिलें.' प्रेमान आडखळत म्हळें.

'पूण म्हाका तुजेकडेन किंतु म्हत्वाचें अुलोवपाक जाय.'

प्रेमा भियेले. त्या दिसाची खबर कोणे पळेयली जायत? प्रेमा मान सक्यल रुहन वोग्यी अुवें रावले.

'आयज घरा राव प्रेमा. तुका पळोवपाक कोण येवपाचो आसा.'

'म्हाका पळोवपाक ?'

'हय, केन्ना येवपी न्हय असो योग... तु लग्न जातले मू...?'

प्रेमाच्या मनातले भय गेले. वापायच्या प्रस्नान पिकीक अंगार धरून खेळयल्याचो अुगडास मनाक आफडून गेलो. बाबीगेर वचपाचें रद्द केले. आनी घरात बसून अंतले दीस अर्दो अुरित्लो तुवालो भरपाक सुरवात केली.

राती तो आयलो. शेजारच्या गजाक घेवन. ताचो पयसुल्लो कोण तरी नात्याचो. देखणो. आंगलोटीन प्रेमाक फाव तसो. अिस्टेट सुमाराभायर. सभाव थंड. वाणीत खूपशी गोडसाण. व्यसन कसलेच ना फकत न्हवन्याक नांव दवरपासारकी गजाल अेकूच. दुसरेपणाचो. पदराक अेक चलो, अेक चली. प्रेमाचेर जापसालदारकी अेकूच. ह्या भुरग्यांक सांबाळपाची हे गजालेचे सत्यतेची गवाय

गजान दिली. आनी मान्यताय विचारली.

प्रेमाच्या आओ-दादान आपले भितर चर्चा केली आनी प्रेमाक विचारले. 'तुका पसंत आसा ?'

दोन भुरगी आसा ही गजाल प्रेमाक आडखळपी दिसली. पूण यवजिले. मत्सर करपाक सवत तर ना. अुरफाटो हो पसंत केलो जात्यार म्हाकाय मिकीसारकी चली जांव चलो जायत. आओन प्रेमाक लागी घेवन मायेमोगान विचारले.

'मनापासून सांग. तुका पसंत आसा. ? तुजी मान्यताय आसल्यारूच आमी हयकार दितलीं ...'

प्रेमान हयकार दिलो. आनी शोडचाच दिसांभितर ताणे आनंदाक माळ घालून कुठार सोडून घोवागेर वचपाक पावल अुखलें. सामकीं चोवोम वर्ग सोंपले अुपरांत घोकाच्या-आनंदाच्या घरात पावल दवरले.

आनंदान पयलीं सांगून दवरिल्या लोकांनी प्रेमाचें फाव ते रितीन स्वागत केले. ह्या सुवाळचांत आनंदाची नम्रताय आनी प्रेमाविशीं आदर अुकतो जातालो. आनंदान दोनूय भुरग्यांक प्रेमालागी व्हरून सांगले-

'ही तुमचेखातीर नवी आओ हाइल्या.' भुरग्यांनी प्रेमाक पळोवन रडत म्हळें. • 'ही आओ आमकां नाका. आमची आओच आमकां जाय.'

भुरग्यांची ही अुतरां प्रेमाचें काळीज आरपार चिरीत गेलीं. प्रेमा ताकां अुरवायेन लागीं येवपाक गेले. पूण तीं हाताक लागलीं ना. तांचो मोग दीसभर वावराडेचेर आनी रात जाली म्हणचे वापायचेर.

लग्ना अुपरांत पयली रात सोंपली तो त्या भुरग्यांभितर वेहिल्या घोवावागडा. अेकांतवासांत तीं दोनूय भुरगी प्रेमाक अडगलशी जालीं.

ही अेक गजाल सोडली जात्यार आनंद प्रेमाचेर वरी मोग करतालो. भुरगी न्हिंदले अुपरात जावपी दोगांच्याय मिलनांत कुस्कुट-भर लेगीत अुणाव अुरनासलो. तृप्त मनान फुडारांत आपणाले कुशीत जल्म घेवपी बाढकाचें सपन पळेयत प्रेमा दीस सारताले. जलमाक येवपी बाढकाखातीर शोडी तवारीय

रिकाम्या वेळांत तें करताले.

अेक दीम असोच अेक ल्हानसो स्वेटर विणपाक तें बशिलें. स्वेटर विणपाक घुंवतात ते ताचे हात आनी घुस्पत वचपी धागे पळेयत वावराडी खूप वेळ अुवी आशिली. योडचा वेळान तींहांसली आनी प्रेमाक विचारले, 'हो अितलो ल्हान स्वेटर कोणाखातीर ?'

'कोणाखातीर म्हणचे...? केन्नातरी गरज पडली...'

अिल्लेशें लजत सकले मानेन प्रेमान जाप दिली.

'गरज ?'

वावराडी फकाणां केल्लेवरी खूप हांसली... परती... परती ...

'किंतु म्हजीं फकाणां करता गे ?'

'ना...'

'मागीर ?'

'तुका त्या स्वेटराची गरजूच लागची ना.'

'म्हणचे ?'

मागीर वावराडेन जीं अुतरां ल्हवूच प्रेमाच्या कानार घालीं तीं आयकून प्रेमाक शॉकूच बसलो. स्वेटर विणपी हात थांबले. चेरो गंभीर जालो. मागीर द्वेश आनी तिरस्कार हांचो झांकळ पातळी. अेकांद्रो हंडकोय फुटपाचो. प्रेमान स्वेटर कडेक अुडयलो. • आनी हुंडको दावन धरपाखातीर तें कुडींत धांवले.

'वयनी, तुका वायट दिसले? केलां तें बरें मगे. केन्नाच कटकट ना...'

वावराडी प्रेमाकाठल्यान भितर आयली. प्रेमान भरिल्या आवाजांत सांगले. • तू चल हांगच्यान. म्हाका आनीक किंतेच सांगू नाका.'

वावराडी परतली.

भाटांत पासय माऱून आनंद घरांत आयलो. भुरगीं शाळें गेल्लीं. थोडी रोमान्स करपाचोय वेळ. आनंद थेट कुडींत गेलो. प्रेमा तोंड घांगून घेवन रडटाले. आनंद अजापान घुस्पलो. लागीं वचून मोव आवाजांत ताणे म्हळें-

'रडपाक किंते जाला?'

(पान २८ पळयात)

मकरसंक्रांत

- प्रा. सुमन सामंत

मकरसंक्रांत हो सैमाचो सण—सैमाचो उत्सव.

मकरसंक्रांती दिसा सूर्य बारा राशीभितरल्या धाव्या मकरराशींत वता आनी ताकाच आमी मकर संक्रमण अशें म्हणटांत. सूर्यानि दक्षीण दिशेच्या बंधनांतल्यान मुक्त जावप आनी लहवू लहवू करून दिसान वृड जावप आनी रातीन ल्हान जावप हें सगळे सूर्याच्या मकर राशींतल्या प्रवेशाचेर अबलंबून आसता. आनी होच दीस मकरसंक्रांत सबंद देशांत वृडल्या दबाज्यान मनयतात.

मकरसंक्रांतीचो सण तीळ—गुळाचो उत्सव म्हण मनयतात. तीळ ही स्नेहाची—मोगाची—इश्टागतिची कुरू. तीळ ही अखंड स्नीघतेची—शांतीची निशाणी. गोडांत मधुरताय निर्माण करपाखातीर एकामेकांशागीं मोगाचे भावनेन पठोवर्चें हे खातीर सक्रांतीचो उत्सव आसता. ह्या दिसा मनीसपणाची जोत मासणाची दवहपाचो यत्न जण एकलो करतलो म्हणपाचो सगळ्यांनी मनापासून नित्येव करूक जाय.

तिं लालाडवांचो जावं तिळगुळाचो बोवाळ सुरु जालो की म्हणपाचें संक्रांत आयली. जालो बायलांचो बोवाळ सुरु. शारांनी हो बोवाळ दोळचांक दिसना. कित्याक, थंय आसता सदचोच बोवाळ. पूण गांवगिंग्या वाठांत वचात, तीच आसता एक पर्वणी. एक वसांतले अशें एक कारण की जाका लागून बायळो बरी बरी घडयेची मुस्तायकी घालून भोंविली दिसतात. ह्या दिसांनी हवामान आसता खुबच खोसदिंगे. दिसाचें भोवतना ना ताप—ना हूम. थंडायेचीं ल्हारा अचलय अंगाक आफडीत मनाक प्रफुल्लीत करीत आसतात.

मकरसंक्रात हो सैमाचो सण, सैमाचो उत्सव. शास्त्रीक भाशेंत संक्रांत म्हळचार कितें तें सांगपाचें जाल्यार सूर्याचें एके राशींतल्यान दुसरे राशींत वचप. सूर्य म्हयन्यागणीक एक फावट एके राशींधरांतल्यान दुसऱ्या राशीधरांत वता. एका वसांत बारा

राशिचो आसपाव जाा. ह्यो बारा राशी म्हळचार सूर्याच्या निजाचे गतिच्यो बारा सुंवाती. मेष, वृषभ, मिथून, कर्क, शीव, कन्या, तूळ, वृश्चीक, धनु, मकर, क्रंभ आनी मीन हीं तांचीं नंवां. मकरसंक्राते दिसा सूर्य ह्या. राशीं भितरल्या धाव्या मकर राशींत वता आनी ताकाच आमी मकर संक्रमण अशें म्हणटांत. अशेभशेन सूर्याचीं वर्साभितर बारा संक्रमणां जातात. तो बारा राशींतल्यान वतासो दिसता मानवी जीवनाच्या परिणामाचे नदरेंतल्यान सूर्याचीं कर्क, आनी मकर हीं दोन संक्रमणां म्हळाचीं आसतात. आपांढ, श्रावण, भाद्रपद, आश्विन, कार्तिक, मार्गशीर्ष, ह्या म्हयन्यांत सूर्य कर्क राशी भितरल्यान वता तेव्वा राती दिसपटूधो इल्यो इल्यो करून वाडत वतात आनी दीस ल्हान जायत आसतात. हाकालागून पृथ्वीचेर सूर्याच्या वताचीं किरणां तिरपीं पडिल्यान रख रखीत नासतात. सगलेकडेन सैमाभितर एकेतरीची न्हिदेची झांक दिसता. आनी सगले चरणचर प्राणिमात्र खुशालकायेन सुस्त जाले आसतात. अशावेळार शियाच्या कुडकुडचांत मुंगरिले आसतानाच सूर्याच्या दक्षिणेकडल्या संक्रमणाची पूर्वताय जाता. आनी आयच्या ह्या मकरसंक्रातेच्या दिसामावन सूर्य उत्तर दिशेकडेन वचपाक सुरवात करता. सूर्याच्या वताची तीव्रताय इल्लीइल्ली वाढूक लागता आनी दिसाचो सूर्य चडांत चड वेळ हे भूयेचेर रावता. आनी रातिचो आतामेरेन आशिल्लो शेक, इल्लो इल्लो करून उणो जावपाक लागता. सूर्यान दक्षिण दिशेच्या बंधनांतल्यान मुक्त जावप आनी लहवू लहवू करून दिसान वृड जावप आनी रातीन ल्हान जावप हें सगले सूर्याच्या मकर राशींतल्या प्रवेशाचेर अबलंबून आसता. आनी होच दीस मकरसंक्रांत सबंद देशांत वृडल्या दबाज्यान मनयतात.

मकरसंक्रांतिची थारिल्ली अशी एक तीथ ना. खुब फावटी ती पौशांतल्या शुद्ध त्रयोदशी दिसा. ना जाल्यार चतुर्दशीक येता. हो दीस म्हळचार वोतान शियार मेळयल्ले जैत—दिसान रातीर मेळयल्ले जैत. एखाद्री वृडली व्यक्ती आपल्या सहवासांतले व्यास्तोची जीण पुराय बदलून उडयता, तशेंच सैमय मनशाच्या मनार, मनशाच्या राहणीमानार, ताच्या आदर्शाक, ताचे समाजीक जीणेर परिणाम घडयता. ताचा देख म्हळचार हें मकर संक्रमण. निसार्गाभितर योवनाचो रुतुराय वसंत हाचें मुखार आगमन जावपाचे आसता. ताच्या येवकाराची तयारी करपाखातीर फळां, फुलां, गुलजावन अुन्हासी मनान मुखार सरपाक लागतात. सवण्यांची पितां, कोगळिचे उले, आंब्याच्या चंवराचो सुगंध, आनी भोवच नेटान धांवपी वारो हे सगले सैमा भितरले बदल मानवी मनाक उचंबळायतात आनी नवे खोशयेन, नव्या उत्साहान मुखार वचपाक जाय हाची जाणविकाय ह्या दिसाच्यान दिवंक लागतात.

पुराणांत एक काणी आसा. संक्राती नांबाची एक देवता आसता. हे देवतेन संकरासुर नावाच्या एका रावेसाक जितें मासिल्ले. ही संक्रांती देवता दर वरमान्नरांतरांच्या वाहनाचेर वसून येता. हे देवतेचें मूळ बाहन म्हळचार हत्ती. आनी उपवाहन म्हळचार गाडव. तिची वस्त्रांय तरेकवार आसतात. केव्वा ती तरणाठी जावन येता, तर केव्वा पोक्त जावन ना जाल्यार केव्वा केव्वा ती जागटेली

वायल जावन येता. ज्यो ज्यो गजाली तिका आवडटात त्यो त्यो म्हारग जायत वतात असो एक समज लोक करतात. तिचीं हीं दर वसाचीं रुपडीं आनी तिचीं वाहनां पळोवन, ज्योतिशी वसाचीं भविश्य मंगतात. संक्रांती देवतेच्या अशा ह्या येवपाक लागून मंक्रांत येवप-म्हळचार अरिश्ट येवप अशा अर्थाची म्हण आमच्या उलोवपांत येता. आमी सानित्यांत तरचो त्या अर्थान वापर करतांत. धर्माच्या संस्कारांक पाळो दिवपी आमचे परंपरावादी लूक ह्या दिसा पवित्र न्हंयेत ना जात्यार तीर्थाच्या वाठारांत न्हावपाखातीर वतात. पवित्र न्हंयेत न्हावपान, ना जात्यार दर्परि वचून न्हावपान पाप ना जाता असो ह्या लोकांचो समज आसा. गंगा, यमुना ह्या व्हडल्या न्हंयांच्या संगमाकडल्या प्रयाग ढेर्थार ह्या दिसा लाखांनी लोक न्हाणां करून पापापासून मुक्त जातात आनी पावन जावन आपणे पूण्य जोडले हाचें समाधान मानतात.

संक्रांती दिसा तिळाक चड म्हत्त्व आसा. सगल्या धान्यां-भितर तिळांचे पीक चड येता अशें म्हणटात. ताका लागुनच ह्या दिसा न्हाले उपरांत लोक घरच्या देवाक आनी ग्रामदेवतेक तीळ आनी तांदूळ अंैपतात. न्हावपाच्या वेळार तीळ कुटप आनी तिळांचे उदक करून आंगाक सारोवपाची चालय कांय वाठारांनी दिसून येता. तीळ दान दिवप, तीळ तर्पण करप, तिळांचे लाडू देवाक आनी लोकांक वांटप, खामा तीळ खावप असल्यो गजाली ह्या दिसा करतात. तीळपात्र दान हो मकरसंक्रांत ह्या सणाचो विशेष आसा. हे विशीं एक मंत्र आसा.

देव देव जगन्नाथ वाढीतार्थ फलप्रद
तिलपात्रं प्रदास्यामि तवांगे संस्थितो अहम् ।

इत्सा फलप्राप्ती करपाखातीर सैम निर्माण करपी देवाक हांब तीलपात्र दान दितां. तिळा येदी बारिकशी वस्त दिवन हो मंत्र म्हणटकच परमेश्वर प्रसन्न जावन वश जाता आनी आपूण जी जी इत्सा करतां ती पूर्ण जाता अशें मानपाची चाल आसा. हातुंतल्यानच तीळ-गोड वांटपाची प्रथा समाजांत आयली आसपाक जाय. आनी हे प्रथेन माये मोगाचे वाडी खातीर आपले आसन लोकमानसांत घट केले आसूक जा. मोग आनी माया हांच्या पालवान मानवी समाजाक आमकां जिखपाक येता. मनशान मनशां-वांगडा मनीसपणाचे नदरेन वागप, एकामेकांक मोग दिवप, मोग घेवप ह्या मोगाच्या दिवपा घेवपाचे प्रतीक म्हण मकरसंक्रांतिचो सण तीळ-गुळाचो उत्सव म्हण मनयतात. तीळ हा स्नेहाची, मोगाची, इश्टागतिची कुरु. तीळ ही अखंड स्त्रीघरेची-शांतीची निशाणी. गोडांत मधुरताय आसता, गोडसाण आसता. कमलीय आडूक वस्त गोडान रुचीक जाता हो आमचो अणभव. ह्या दिसा तीळ-गुळ एकामेकांक वांटून सगळचांची तोडां गोड करतात. तीळ-गुळ घेयात आनी गोड उल्यात हो मंत्र होच सण आमकां दिता. ह्या मंत्राच्या आदेशाप्रमाण एकामेकांच्या मोगाची गोडसाण सासणाची घट राखपाची दृढ नितशेव आमी ह्या दिसा करचो अशी अपेक्षा आसता. आमचे मदले शेदभाव, हेवेदावे, सुवार्थ, दुस्मानकाय, कुटुंबांत तशेंच समाजीक जीवनांत कोडवासाण निर्माण करतात.

कंथच कारण नासताना ही कोडवासाण झगडीं झुजां आनी यादवी निर्माण करतात आनी मनशाचे आनी समाजाचे जिणेतली स्वस्तताय ना करता. समाजांत स्वस्तताय निर्माण करपाखातीर एकामेकां लागीं मोगाचे भावनेन पळोवपाक जाय. हो स्नेहभाव, हो मनीस पणाची जोत सासणाची दवरुपाचो यत्न जण एकान करपाक जाय. हेच खातीर वेदांतल्या एका मंत्राचो हांगा उवेख केळेवगर रावंक नज-

मित्रस्य मा चक्षुषा सर्वाणी भूताणि समीक्षन्ताम्
मित्रस्याहं चक्षुषा सर्वाणी भूतानी समीक्षे

- सगल्या प्राणिमात्रांनी म्हजेर मैत्रीचे, स्नेहाचे नदरेन पळोवंक जाय अशी म्हजी इत्सा आसल्यार म्हाकाय प्राणिमात्रांकडेन मित्रत्वाचे, इश्टागतिचे नदरेन पळोवंक येवपाक जाय. ज्या लोकांचेर आमी वागशिवावरी गुरुगुरतांत, जांचे विशीं आमच्या मनांत दुस्मानकाय आसा ती मिटोवपाचे कार्य करपाखातीर थोड्याच सणांभितरलो संक्रांत हों एक सण. मोगाची गोडसाण जात-पात-कात हांच्यो वणटी मानिना, तो त्यो सगल्यो तोडटा आनी एकचार घडोवपाच्या कार्याचा सुरवात करता. काजूब्रियो, बदाम, पिस्ते वेलची, लवंगां. ह्या जिनसांक साकरेच्या पाकांत घोळोवन ताचेर कांटचाची कलाकुसर हाडपी बायलो, तीळ-गुळान कुटुंबातलो गोडवो सासणांचो दवरुपाक सोदतात. इश्टागत वाडोवपी आनी इश्टागतीखातीर सगल्या समाजाक एकठांय हाडपी हो सण. एकामेकांच्यो फाटल्यो चुको- दोश विसरून क्षमा मागपाची आनी क्षमा करपाची संद ह्या सणांत आमकां मेळटा हें खरेच कौतूक करपासारके. ह्या सणान समाजाभितर एकामेकांचीं मनां दुखोवपी हिसक प्रवृत्ती ना जावन क्षमा शांती हांचो आसपाव जातलो आनी देशाची एकताय आनी उत्साह वाडल्यो. उत्तरायणाच्या मार्गान वचपी सूर्य जसो दिसान दीस चड प्रकाशवान् आनी तेजस्वी जाता तशेंच शांती आनी क्षमेन आमच्या देशांत तेजवाडूक पावतले अशेंच म्हणपाक जाय.

मकरसंक्रांते दिसा-जण एका घरांत हळदी कुकमाचो समारंभ घडटा. सवायशिणी भांगरां वस्ती आनी बरीं वरीं कापडां न्हेसून सुगडाची पुजा करतात. आनी भटमामाक सुगडाचे दान दिवन दक्षिणा दितात. नवी व्हंकल पयल्या वर्सी मात्येच्यो ल्हानशो मडक्यो वांटटा, तांतूत धान्य आनी तीळ-गुळावांगडा पैशाचे नाणे आसता ही प्रथा खुब अर्थपूर्ण आसा. कांय लोक ह्या दिसा नवे व्हंकलेक तीळ-गुळाच्यो वस्ती करून त्यो आंगार घालापाक लायतात. नव्या जांवयाक तीळ-गुळ आनी भेट वस्त धाडटात. हळदी कुकमाच्या निमतान जेज्ञा आमी एकामेकांक वायणां वांटटात तेज्ज्वा ताचे बरोबर वन्यो भारी मोलाच्यो वस्तू वांटपाची चाल हाली तेंपाक समाजांत खूबच बळावल्या. तांतूत एक तरेची सर्तिची भावना दिसून येना. ती ताळपाचे यत्न जावपाक जाय. ऊंच-नीच, गरीब-दुडवाकार असो भेद भाव करपी कमलेच प्रथेक आमी थारो दिवंक जायना.

बंगालांत ह्या दिसा गोडाची काक्य करतात. तांतूत तीळ^(पान २४ पळेयात)

एक कायशाव... चोटाखालीर

- दासू दीनानाथ नायक

एक

पेतुबाब : (उलो करीत येता) बाबुश रे .. ज्व ... ओ...ऽ...
बाबुश ...

बाबुश : कोण रे... पेतुबाब ... ?

पेतु. : आरे बाबुश, तुका कोयला ?

बा. : कितें रे पेतुबाब.... ?

पेतु. : आमगे धोन रे...

बा. : धना ... ?

पेतु. : धोन गेलो खुंय मुरे ..

बा. : गेलो ? खुंय गेलो ... ?

पेतु. : खुंय गेलो ना रे .. मेलो तो...

बा. : (शाँक) मेलो... ? कितें... ? ध धना मेलो ?

पेतु. : व्होय मुरे... ते वांकडे पायणी व्हाँलतार मारीया बासीच्या
मुखल्या दारांतुल्यान हात मुटून भायर पँडलो आनी फाटल्या
रोदा पोंदा गेलो खुंय

बा. : आवयम्... १... ! देवा, कसले हें मर्ण ... ?

○○○

दोन

कमल : (मितल्यान उल्घिल्ले भशेन आवाज) आयकलां... ?
अय... १... ? तुमकां म्हणां हांव... (कोणाची जाप ना.)
खुंय गेले काय हे? (भायर येवेन आवाज) आ? तुमची
कसली तंद्री लागल्या? आनी हें कितें? हो च्या हांगा
तस्सो पडला. आनी तुमी कपलाक हात लावन कसलो
विचार करतात? (तरीय जाप ना) आहो... १... तुमी
अश वोगी कित्याक बसल्यात?

बा. : (दुखेस्त खोल आवाजांत) कमल, आमच्या लाकडांच्या
खोपीतलो तो कायशांव आसा न्हय?

क. : लाकडांचे खोपीतलो कायशांव? आसतलो. पूण त्या
दुच्छिन्नाची याद आतां ह्या वेळार कित्याक जाली तुमकां?

बा. : तूं सदांच त्या कायशांवाक लागून म्हजेर तिडकताले न्हय?

क. : तिडकताले तर! तसले दुच्छिन्न आमच्या धांत कित्याक?

म्हजान पळोवं नजो जाता तें.

बा. : तें दुच्छिन्न ! कित्याक तर ताचो संबंद मणिकडेन आसा
म्हणून ? पूण कमल, तूं जाणां ?

क. : कितें ?

बा. : मर्ण ही एकच मनशाचे जिंतेली शास्वत गजाल. बाकिची
सगळीं फकणां.

क. : आं... ? आयज तुमकां जालां तरी कितें ?

बा. : कमल, आतां हाचेफुडे तो कायशांव तुका थंय दिसचो ना.

क. : म्हणजे .. ?

बा. : संवसारांतली घडये पथलोच गजाल आयज घडटली. ताणे
आपल्याच हातांनी केल्या कायशांवांत ताचेंच मर्ण आतां
करपाचें.

क. : मर्ण ? कितें उलयतात तुमी ? कोणाचें मर्ण ?

बा. : धनाचें... (एक दीर्घउस्वास सोडून) धनाचें मर्ण कमल...
धनाचें मर्ण ... !

क. : (एकदम धसको बसून) कितें? धनाचें मर्ण ?

बा. : हय कमल... आयज आमच्या धनान ह्या संवसारांतली
आपली निरर्थक भोंवडी सोंपग्रली.

○○○

तीन

बा. : (कंपीत आवाजांत) आमचो धना... खरेंच... धना
आमचो आशिल्लो ? आमचो कोण तो? तशें पळेयल्यार ना
नात्याचो ना पात्याचो. ह्या गांवचोच न्हय तो. तरीय पूण
कमल तूं जाणां, धना आमचो आशिल्लो. ह्या गांवातल्या
सगळचा लोकांचो आशिल्लो. एक दीस तो दिसलो ना जाल्यार
'आयज धोना चोयलो ना मुरे बाबुश' अशें म्हाका साद
पडटाले.

क. : खरेंच तुमचे. म्हजो विस्वास बसना हे गजालीचेर...

बा. : कमल तुका याद जाता? ते रातो धनान पयलेच
फावट आमच्या गांवांन पावल दवरिल्ले...

..... संगीताचे सूर..... (फलें बैंक- फाटली
घटना.)

○○○

चार

(कमल आनी बाबुश फुतफुत उल्यतात)

- क. : तुमकां एक एक नाका जाल्लीं लफडी जाय. ह्या असल्या मध्यान रातिच्या वेळार कोणांय रस्त्यावयल्या मनश्यांक घरांत कशे घेतात तुमी? कसली भानगड कोण जाणां?
- बा. : भानगड कांय ना गो. तीं संकश्टांत पडल्यांत. काकुटेक येवन तो कशे म्हजे पांय धरतालो पळोवं ना तुवें?
- क. : पळेयला. तांच्ये हो सगळचो ट्रिकी आसतात. बरोबर एक तरनाटी चली आनीक घेवन आयला तो. आनी ती लेगीत किरिस्तांवाली.
- बा. : तें ताचें मोगी.
- क. : मोगी आनी सोगी. मध्यान रातिचो लोकाच्या घरांनी कसलो रस्ताद मोग तांचो? घरदार ना तांकां?
- बा. : तूं बेठेय कितेय उलोंव नाका पळोवंया. तांचेर तसोच प्रसंग आयला म्हुणून तीं आमच्या घराच्या आसन्याक आयल्यांत न्ही? ना जात्यार एके तरनाटे चलयेक घेवन असल्या वेळार तो दुसऱ्याच्या घरांत येतलो आशिल्लो?
- क. : प्रसंग कसलो? पळून आयल्यांत आसतलीं.
- बा. : हय. पळून आयल्यांत. पूण कित्याक जाणा तूं?
- क. : कित्याक?
- बा. : ते चलयेचो मवाली भाव तांकां मारपाक सोदता खंय.
- क. : मारपाक सोदता? कित्याक?
- बा. : कित्याक आनीक? मोगांत पडल्यांत न्हय ती? तांतूं तो हिंदू...
- क. : अशें? खंयच्यान आयल्यांत ती?
- बा. : कानोळेच्यान...
- क. : आवयस! इतल्या पयसुल्यान? आनी हांगा कशीं पावलीं ती?
- बा. : खंय तरी पयस वळूक जाय आशिलें तांकां. तीं मडगांवां पावलीं तेज्जा रातचीं आठ जाल्लीं. बस-स्टॅडावयल्यान खंय तरी एके वाटेन तीं चलपाक लागलीं. आनी मध्यान राती हांगा पावली. आमगेर लायट पेट्टा ती पळोवन आमच्या आसन्याक आयलीं ती.
- क. : म्हुणून तुमकां सांगतां हांव रातचे जागूं नाकात म्हुणून.
- बा. : आगो पूण हांव म्हजें बरोवप करतालों न्हो?
- क. : नेसतें लचाण! अंगार येना जात्यार पुरो. ना जात्यार मदीच उठून घरातले कितेय फारावन वचुंदी तांकां.
- बा. : तसलें कांयच जावपाचें ना. म्हाका कितें मनीस वळखूक येना?
- क. : हूं... येता.
- बा. : तो बाबडो सामको भियेला. आनी तें चली तर सामके अदें मेलें जालां. बाबडे रडूक लागलें.
- क. : येतना सगळीं अशीच बाबडीं जावन येतात.

बा. : आसू. तूं न्हीद पळोवया आता.

क. : हांव न्हिदतां. करात तुमकां जाय तें. आनी मागीर भोगात...

०००

पांच

बा. : उठलो तूं?

धना : हय बाबुश. रातीं तुमकां त्रास दिले आमी.

बा. : त्रास कसले? तुमी संकश्टांत पडिल्ली. हांवें तुमकां आसरो दिलो.

ध. : हय. खरींच आमीं संकश्टांत पडलेलीं. सेविना सामके भियेलें. कोणाच्या तरी घराच्या आसन्याची आमकां सामकी गरज आसलेली. देव तुमचें बरें करूं... (मातसो थामून) बाबुश, ह्या गावांत चडशे किरिस्तांव लोक आसात काय कितें?

बा. : चडशे? सगळेच म्हणल्यार जाता. हांगा फकत तीन हिंदूचीं घरां आसात. पूण तुका कशें कळळें हें?

ध. : सकाळी उठत सावन तुमच्या दारांतल्यान कितलेशेच लोक मिसाक गेले हांवें पळेयले.

बा. : हय. खरी गजाल.

ध. : हां. (मातसो थांबुन) बरें बाबुश, आतां आमी वयतात.

बा. : खंय वतलीं तुमी?

ध. : ते थारावंक ना. षूण...

बा. : पूण कितें?...

ध. : हांगाच कोणालेंय इल्लेशें कूड भाड्यान मेयळचार रावनशें दिसता. हांगा आमकां सोइूक कोण पावतसो दिसना.

बा. : (येवजीत) हांगा तुमकां...

ध. : मेलत कोणालेंय इल्लेशें कूड?

बा. : कूड म्हणल्यार... अं... तें पळेय. तें कुडें घर आसा न्ही, ताका दोन कुडी आसात. एके कुडीत भाटकाराली गिरण आशिल्ली. आतां ती बंद आसा. दुसरी कूड खाली आसा. ती मेलटा जात्यार पळोवंया.

ध. : (काकुटेक येवन) बाबुश, तुजें मन खरेंच वृहड आसा. तितलें काम करून दिल्यार हांव आयुश्यभर तुजो उपकारीं रावतलों.

बा. : उपकाराचें सोड. हें पळेय, आतां तुमी तोंड बी धुयात आनी च्या घेयात. मागीर वचुंया आमी भाटकाराक मेलूक.

ध. : पूण बाबुश, च्याचे आनी कश्ट कित्याक तुमकां?

बा. : तें हांत पळेयतां. चलात तुमी. तोंड धुयात.

०००

पांच

(पावस. गडगडाचो आवाज- धना उलो मारीन येता.)

ध. : बाबुश... स... बाबुश... स... स...

बा. : कितें जालें रे धना? मुटलें सेविना...?

ध. : ना बाबुश. सामके त्रासांत पडलां तें. ताचे हाल पळोवंक जायना म्हज्यान.

बा. : कित्येर माना किंतु म्हणाटा ?

ध. : ताचेरय आखांत आयला. बाबुश, म्हज्या सेविनाचें किंतु जातले कळना. म्हजो तकली सामकी भेरेल्या. किंतु करचें कांयच समजना.

बा. : धीर धर धना

ध. : ना बाबुश... सेविनाच्यो किळांच्यो आयकून म्हजो जीव सामको खासावीस जाता. (रडत) ताका किंतेय जात्यार... हांव...

बा. : आरे... आरे, असो रडटा कित्याक तू? कांय जावचें ना सेविनाह... तू...

ध. : बाबुश, हांव तुजेकडेन आनीक एक उपकार मागूंक आयलां...

बा. : आनीक एक उपकार...?

ध. : हय. ह्या गांवांत येवन म्हाका वर्स जाले. हे पयली रातचो तुवें म्हाका आलासरो दिल्लो. आनी तेन्नाच्यान एकएक करून आयज मेरेन हांव तुज्या उपकारांनी गळचामेरेन बुडलां. इतलेय जावन हांगा असो उटंगाराचो पावस कोसळटा आसतना लेगीत निलाजरेपणान एक निमणो उपकार हांव तुजेकडेन मागतां.

बा. : निमणो उपकार...? कसलो तो?

ध. : बाबुश किंतेय कर. कशेंय कर. आनी कोणालीय तरी एक गाडी घेवन यो. सेविनाक मडगांवा ऑशिपतालांत व्हरूंक जाय.

बा. : पूण... गाडी...? आनी ह्या असत्या वेळार...?

ध. : हांव जाणा बाबुश, हांव तुका नाकाशिले त्रास दितां. भायर मोड आयलां. घोग्यांनी पावस पडटा. पूण तेयपरस व्हडलें मोड म्हजे जिणेत आयलां. आयज ह्या वेळार सेविनाक ऑशिपतालांत व्हेले ना जात्यार, तें म्हाका फटयतले बाबुश, तें म्हाका फटयतले. (रडटा, ...)

बा. : नाका. धना रडू नाहा तू. हांव गाडी मेळोवगाचो यत्न करतां.)

ध. : बाबुश...! (इतत्यान मोडाचो आवाज व्हडलो जाता. गडगड. आनी त्या गडगडा बरोबरच खळ्ळ करून बल्ब फुटिल्याचो आवाज.)

बा. : आ...? हें किंते? बल्ब फुटलो? लायट गेली?

(इतत्यान भायर व्हडलो बोबाळ जाता. 'धना, धना... बेगीन यो' असो लोकांचो बोबाळ. कोण तरी गडबडीन येवन धनाक सांगता- 'धना, बेगीन चल- बेगीन चल. सेविना पळेय किंतेशेंच करता...')

ध. : सेविना कशेशेंच करता...? सेविना... s... s... सेविना... s... s... (असो आहुत धांवता. पावस, मोड आनी मोटो गडगड...)

सात

बा. : धना, कितलो तेंप तू अमो बसून रावतलो? हांव जाणां तुजें दुख कितले व्हड आसा तें. सेविना तुजें सर्वस्व आशिल्ले. ताचे खातीर किंते केले ना तुवें?

ध. : (रडत) बाबुश, सेविनाक लागून तरु हांव ह्या तुमच्या गांवांत पावलो. आता तेंच ना, तर ही जीण कोणाखातीर?

बा. : अशें म्हणून कर्शी जातले? मनशाची जीण देवाच्या हातांत धना...

ध. : देव...? देव आसा ह्या संवसारांत?

बा. : देवाच्या मना आड हांगुंसलें पान लेगीत हालना...

ध. : म्हाका सांगूनाका त्या देवाची कर्तुपां? हांवें ताचे अशें किंते वायट केलें म्हणून म्हजो जीण अशी हुलपायली ताणे?

बा. : हाची जाप म्हजेकडेन ना. पूण ताचेकडेन मुजरत आसतलो. बरें तें आसूं. तू म्हजें एक काम करतलो?

ध. : मांग. तुका ना म्हणपाक म्हाका तोड आसा?

बा. : मडगांवां कामाक वतालो थंय तू इलेंशें मेस्तपण शिकला न्हय?

ध. : हय. तुवेंच त्या कामाक लायिलो न्ही म्हाका?

बा. : तें गळ्य, कोयसांव माना आमच्या दारांत येवन बसलां. ताचो नातू भायर पडला खंय. बेबद्या पुनाचो खंय पत्तो ना. मडगांवच्यान कायशांव हाडपाक तांचेकडेन पैशे नात.

ध. : तुजें काम सांग...

बा. : तेंच सागतां मरे. हें पळेय, म्हजेकडेन फोळी, खिळे, खरवत हें सामान आसा. तुजेकडेन मेस्तपण आसा. तें वाफरून करून तू कायशांवासारकी एक कास तयार कर. कोयसांव मानाचें व्हडलें काम जातले.

ध. : तू म्हाका कायशांव करपाक सांगता?

बा. : बेठोच रागार जांव नाका. हें पळेय आपणाकडेन दुसऱ्यक दिवपा सारकी गजाल आसप आनी आपणे ती दुसऱ्याक दिवप हावेसारके व्हडपण ना. ती खंयच्या रूपान दिलो हाका म्हत्व आसना.

ध. : बरें आसा. तुज्या उतराक लागून हांव हें काम करतां. हाड तुजें सामान...

○ ○ ○

आठ

बा. : किते रे धना, बोगी सो येवन बसला?

ध. : पोटाचो प्रस्त कसो सोडचो होच विचार चल्ला बाबुश. घरांत बसून बसून वाज आयलो म्हुणून हांगा आयलो.

बा. : च्या घेतलो? कमल, दोन कप च्या कर गो. धना आयला. (कांय वेळान) काय बरी मडगांवा नोकरी आशिल्ली ती तुवें बगडायली.

ध. : हांव किंते करून बाबुश? सेविना गेले आनी म्हजो सगळी व उमेद सोंपली. पूण आतां जीण आसा न्ही? आनी जीण

आसा म्हणकीर पोट आसा.

बा. : (यवजीत) पोट आसा... हं... धना, म्हाका एक आयडिया सुचल्या.

ध. : आयडिया ? कमली ?

बा. : तुज्या पोटाचो प्रस्न सोडोवपाची.

ध. : अशें ? सांग तुजी आयडिया...

बा. : धना, तू जाणा. ह्या गांवांत तशेंच भैवतणच्या दोन तीन गांवांत चडशें लोक किरिस्तांव आमात. इतलेय आसून ह्या वाटारांत कायशांव करपी एकलोय मनीस ना. ह्या सगळचा लोकांक मडगांवच्यान कायशांव हाडचे पडतात.

ध. : (तिडकून) म्हुणून तू म्हाका कायशांव करपाचो धंदो करपाक सांगता ? त्या दिसा एक तें कर्म केले हांवें. कोयसांव मानाचेर आयिल्या प्रसंगाक लागून आनी तुजे अुतर भायर उडोवंचो ना म्हुणून.

बा. : तू बेठोच खुबल्टा धना. हें पळेय, तुजेकडेन ती विद्या आसा-मेस्तपण. आनी तुवें कायशांव केले म्हुणून तू लोकांक थोडोच मारतलो ! परतें तुवें हांगा तो धंदो सुख केल्यार लोकांक सवाय भितर हांगाचे हांगा कायशांव मेळतले. ते भायर तुजो पोटाचोय प्रस्न सुटलो.

ध. : म्हज्यान तसले पापाचें काम जावचे ना.

बा. : कोणे सांगले तुका हातूत पाप आसा म्हुणून ? आरे धंदचांत कसले पाप ? फटीगपणा करिनासतना केल्या खंयच्याच धंदांत पाप आसना.

ध. : तरीय पूण म्हज्या मनाक पटना असलो धंदो.

बा. : पट्टलो. तू बारीकसाणेन विचार करून पळेय. जाय जाल्यार इगर्जेच्या पादीगाराक विचार... आनी मागीर सांग म्हाका...

० ० ०

णव

(' कट् कट् खट् खट् ' असो मेस्तपणाचो आवाज येता.)

बा. : धना, काम चड काय किंते रे ? कालच्यान दिश्टी पडलो ना घराकडल्यान... ?

ध. : तुवें हहुचार घातले न्ही म्हज्या हें काम !

बा. : म्हणजे म्हाका लागून करता तूं हें काम ?

ध. : तवें न्ही बाबुश. म्हजे पोट भरपाचो मुखेल हेतू आसाच. तरीय पूण म्हजें मन तयार जायना आसलेले. पूण तुजो सल्लो आनी पोट हांणी मनाचें शाणेपण चलूक दिलें ना.

बा. : हें पळेय, काम करून पोट भरप हातूत कसलेच अुणाखपण ना. मागीर तें काम कितलेय सक्यल्या पांवडचावयले आसू.

ध. : कामाच्या पांवडचाची म्हाका खंत ना बाबुश. म्हजी खंत वेगळीच आसा.

बा. : ते विचार सोडून दी तूं आतां. काम जाय तितले मेळता मरे ?

ध. : काम मेळता बाबुश. पोटाचोय प्रस्न सुटला. पैशेय मेळतात.

• पूण ते पैशे म्हाका केन्नाच सुख दिवंचे नात.

बा. : ताचो विचार मागीर सुशेगाद करूंया आमी. सद्दचा तुजो पोटाचो प्रस्न सुटला ही व्हडली म्हत्वाची गजाल.

० ० ०

धा

(पावस - गडगडाटाचो आवाज आनी तातूंकच धना पिवन टायट जावन मोटामोटचान बडबडटा)

ध. : हय- हांव पियेला... हांव सोरो पियेलां... अं... ? तुमकां किंते म्हणपाचें आसा... ? अं... तुमकां नागोवंक ना हांवें म्हज्या दुडवांनी पियेलां हांव... कायशांवाचो दुडू तो... कायशांवाचो. सोंन्यांतच वचपाचो तो. म्हाका बन्याक पडपाचो ना तो... (रडत) तो... तो बाबुश मालकिर्याद... चोर, फटींग तो. म्हाका कायशांव करपाच्या धंदचाक लायलो तेणे... पापाच्या बांयत बुडयलो म्हाका... चोर फटींग तो बाबुश... अं... ? हय... हांव... हां... गरजेक आयलेलों... म्हजे पोट वाल्यार पडिलें... त्या पोटान... म्हाका एक कायशांव करपाक लायलो... एक कायशांव पोटाखातीर अं... अं... एक कायशांव... पोटाखातीर (रडटा)... अ... अ... अ... अ... ० ० ०

(पावसाचो नेट-आवाज)

अिकरा

क. : भायर वचात. तुमचो दोस्त येता.

बा. : दोस्त... ? कोण दोस्त गो ?

क. : दोस्त आनी कोण ? बेबदो धना...

बा. : जांव गो तो बेबदो. ताचें नशीब बावडचाचें.

क. : हय तर, बाडडो... राती॒ वालेती॒ पडून तुमकां गाळी बालतालो तें विसरले दिसता तुमी.

बा. : हें पळेय, ताची जी॒ण सगळचा तरांनी हुलपल्या. अशे अवस्थेत तो जें किंते करता ताचो हिशोब दवरूंक फावना. सुददीर आसताना म्हजे विशीं ताच्या तोंडांतल्यान केन्नाच एक वांकडे उतर भायर येवचें ना. आनी सोरो पिवन आपणे बाबुशाक गाळी मारल्यो अशें जर ताका कळलें तर तो रोकडोच धावट येवन म्हज्या पांयार घालून घेतलो.

क. : अशें ? तुमी इतले ताच्यांत किंते पळेयला तेंच कळना म्हाका.

बा. : कमळ, नशीबान आयज मेरेन ताका वागोड दिवंक ना. तसो तो दिल्लो जाल्यार आयज तुमी सगळीं ताची व्हडविकाय गायतलीं आशिल्लीं. ह्या गांवांत येवन ताका साडे पांच वर्सी जालीं. आनी ताणे कायशांवाचो धंदो सुख केल्यार चार वर्सी जालीं. पूण खंया अर्थात ताणे ' धंदो ' केन्नाच केलो ना. लोकांनी जें किंते हात अुखलून दिलां तें मोंन्यांनी ताणे घेतलां. कांय कांय वेळार तर गरिबांक ताणे फुकट कायशांव दिल्यात.

क. : आनी आपूण अल्लाफकीर जावन बसला.

बा. : ताची ताका खंत ना. कारण हैं काम ताका मनांतल्यान केब्राच मानवूक ना. हालीं तर तो सामकोच निरशेला. तातूत ताच्या कायशावांक मागणी उणी जाल्या.

क. : मागणी कित्याक उणी जाली तर? लोकांनी मर्णीक कायशांव वापरपाचें सोडले काय कितें?

बा. : तशें नही. शेजारच्या आमेली गांवांत कोणेतरी कायशावांचो धंदो सुरु केला खंय. ताका लागून शेजारच्या दोन तीन गांवांतले लोक आतां धनाचे कायशांव व्हरूकं येनात.

क. : जाले. आतां आनीक हाचें कितें जातले देव जाणा.

बा. : म्हाकाय बी तोच हुसको जाला.

• • •

बारा

बा. : यो. दोन दीस जाले. तोड दाखयले ना तुवें म्हूणून आपोवापाक धाडिल्लो. घरांत नाशिल्लो खंय तू. खंय गेल्लो?

ध. : (थण्डसाणेन) इगर्जेकडल्यान...

बा. : कित्याक...?

ध. : कित्याक तें तू जाणा. आनी जाणां जावन वयल्यान फकाणां करता म्हजीं?

बा. : धना, हांवें तुजीं फकाणां करूकं नात. तशें तू इगर्जेकडेन कित्याक गेल्लो तें हांव जाणां. पूण ताचेबगर दुसरेय कितेय काम आमुकं शकता तुका थंय.

ध. : ह्या संवसारांत धनाक एकव काम आसा. कायशांव तयार करपाचें आनी ते विकपाचें— पोटाखातीर.

बा. : तिडकता कित्याक? हांव जाणां. तुजो म्हजेर राग आसा.

ध. : म्हजो म्हज्या फुटक्या कपळाचेर राग आसा. बाबुश, तुवें म्हजे चौकेवयले दोन कायशांव पळेयल्यात?

बा. : सदांच पळेयतां हांव ते. •

ध. : दोन म्हयने जाले हावें ते करून दवरल्यार.

बा. : हांव जाणां. ह्या दोन म्हयन्यांत तुका गिरायक मेळूक ना. दीम दीस भर चौकेर बसून तू गिरायकाची वाट पळेयता. मदीच उठून इगर्जेकडल्यान एन पासय मारून येता, पेद्याक मेळूक.

ध. : बाबुश, म्हजे जीणेची म्हाका लज दिसता. म्हजें पोट भरपाक हांवें कोणाचें तरी मर्ण मारूक जाय. शी! कितली कपल-फुटको गजाल! एकल्याचें मर्ण म्हणल्यार दुसऱ्याची जीण!

बा. : सैमाचो न्यायच जावन आसा तो •

ध. : कसलो विचित्र न्याय हो! आयज कितले दीस जाले, हांव म्हजो कायशांव खंपूक ना म्हूण दुखी आसां. हाचीच अर्थ असो की हांव कोणाचें तरी मर्ण मागपाचें पाप करीत आसां. ना. हाचे फुडें म्हज्यान आनीक हैं पाप जावचें ना.

बा. : मागीर किते करतलो तर तूं?

ध. : बाबुश, आयज साडेचार वर्सी जालीं हांव हैं काम करतां. पूण तूं जाणां, चुकून एक दीस लेगीत मनांतल्यान खोशेन

हांवें हैं काम करूक ना. दरएक कायशांव करूक घेता गोमटी मारूक व्हेळ्या बोकडचासारकी म्हजी अवस्था जाल्या.

(इतल्यान 'धोना...ऽ...धोना...ऽ...ऽ...' असो उलो मारीत इगर्जीचो पेदो येता)

बा. : पेतुबाब, कितें जाले रे?

पेतु. : धोना चोयच्या येयलो मुरे बाबुश. धोना, दोन कायशांव जाय.

बा. : कितें? एकदम दोन...?

पेतु. : व्होय.

बा. : कोण मेल्यांत रे?"

पेतु. : शेतुबाबागेली सून न्हुंरे बाबुश...?

बा. : आं...शेतुबाबाली सून? कितें जाले तर तिका?

पेतु. : गुग्वार आसलेली. कितें सांगतलो? सायबा भोगोश! मुट्टा आसतोना तीय गेली. आनी भुरगेय गेलें न्हुरे...

धना. : आरे देवता!

बा. : कितें ही देवाची करणी?

पेतु. : व्होय धोना. एक धाकटुलो आनी एक व्होड येते दोन कायशांव जाय.

बा. : पूण धाकटो कायशांव ना मरे धनाकडेन...

पेतु. : ना जाल्यार कोन दितेलो तो...बोरें धोना, हांव वोयतां, तू कायशांव रेडी दोवोर...

(कांय वेळ कोण उलयना.)

बा. : धना, हांव जाणां तुज्यो यादी चाळवल्यात. पूण ते मगळे विचार तुवें आतां फाफडावन उडोवक जाय.

ध. : हय. बाबुश तुका याद आसा?

बा. : कसली?

ध. : म्हजो पयलो कायशांव...

बा. : एक धाकटो कायशांव कोयसांव मानाच्या नातवाच्या मर्णीक तुवें करून दिल्लो.

ध. : तो कायशांव हांवें फुकट करून दिल्लो. आयज तसोच एक धाकटलो कायशांव हांव फुकट करून दितलो. आयज हांव विकतलो तो निमणो कायशांव. आनी तितल्यान म्हजो हो धंदो बंद जातलो.

बा. : माणीर तूं ह्या दुसऱ्या व्हडल्या कायशावाचें कितें करतलो तर?

ध. : तो विक्रपाक आनीक कोणाच्या तरी मर्णीची म्हाका वाट पळोवपाची ना. जाता जाल्यार उपकार करून तो तुमच्या लाकडा खोपीत दवर. कोणाक्य उपकरा पडत. पूण हाचेकुडे त्या कायशावाचेर म्हज्यान नदर लेगीत घालूक जावं वी ना. म्हूणून तो मर्णीचो आपवणो म्हाका म्हजे चौकेर दवरुपाचो ना.

• • •

तेरा

(धना उलो मारीत येता.)

ध. : बाबुश .. १... ओ बाबुश ... १... बाबुश ... १... १...

बा. : कितें जालें रे धना ? एकदम आड्डतसो आयला ?

ध. : बाबुश, म्हाका सिव्हींस मेयळी ...

बा. : सिव्हींस मेयळी ? कसली रे ... ?

ध. : किलीडिराची... मारिया बशीर...

बा. : अशें ? बरें जालें. बेकार भोंवचेपरस ही सिव्हींस वायट न्ही.

ध. : बायट...? आरे खंये आसा तू ? खावन जेवन दिसाक धा रुपये मेयटले.

बा. : अब्बा ! ही तर सामकी खोशेची गैजाल.

ध. : आनी हेच्या फुडें आयकय ... बरे तरेन काम केल्यार पात्रांवान थोड्याच दिसांनी म्हाका कंडक्टर करतां मुणून सांगला.

बा. : आरे वा ! धना... धना, आतां तुका बरे दीस येतले. तुजे गिरे सुदारले आतां.

ध. : आनीक थोडे दीस राव. कंडक्टर जावंदी. मागीर पळेय तूं धनाची करामत ...

(संगीत सूर... फ्लैशबैंक. घटना सोंपली.)

• • •

चवदा

बा. : पूण ताची करामत अदर्यारच अुरली. जे बशीच्या आंगा-खोदार तो इतले दीस वावुरलो, तेच बशीन निमणो ताचो बात घेतलो.

क. : खरेंच. ते बशीर रावत सावन तो बरोच सुदारिलो.

बा. : आनी तूं जाणां ? हयन्हय स वर्सानी पयर ताका आपणाल्या

फुटके सपन

(पान १६ वेल्यान)

प्रेमा वागिणीभशेन चवताळून अुठले
आनी घोवाच्या आंगार वचून ताणे
विचारले-

'तुजेपासून म्हाका आवयपण येतले काय ना ?'

प्रेमाच्या ह्या आकस्मिक प्रस्तान आनंद सामको गदळ्यां. वांगडाच तिच्या फुगार-पणाचे कारण्य कळ्ये. मनांतलो गोंदळ दामून दवरपाचो यत्न करीत तो प्रेमाची समजूत घालपाखातीर सामको लागी गेलो...

प्रेमा धपक्यांत फाटी सरले.

'हें पळेय म्हाका हात लांव नाका. पयली म्हाका जाप दी.'

'म्हज्यापासून तुका भुरगे जावचेना' अशें कोणे सांगले ? ... आनी जाली ना दोन ?'

'ह्या दोना अुपरांत तुवें जननक्षमताय निजाची सोंपवन घेतल्या.'

प्रेमाचो आवाज चडटालो तसो आनंदाचो देवतालो.

'पूण तुज्या माथ्यांत हो विशय कोणे भरलो ?'

'तें नाका. आतां तुजीं दोनूय भुरगीं येतलो. तांच्या माथ्यार हात दवरून तूं खरें सांगशी ?

? ? ?

'पूण म्हाका लागून तुज्या सुखांत केन्ना तुटपाण आयल्या ?'

'अुजो लाय तुज्या त्या शरीर सुखाक. चड न्हय. पूण अेक तरी भुरगे जावंचे म्हणून हांव तुजेसरी लान जालें. तितलेच म्हजे सपन आसले.'

प्रेमा मोळ्यानी रडूक लागले. आनंद परतो ताका समजावपाखातीर लागी गेलो. दोळचांत जळपी अिंगाळे आनंदाचेर रोखून प्रेमान म्हळें.

'तुका म्हाका आफुडपाचो अिल्लोय अधिकार ना. भर लग्न सुवालचांत देव, अग्नी आनी भट हांचेमुखार तुवें 'पुत्रान् विदाव है' म्हण सपूत घेवन तुवें म्हजो विस्वासघात केला. म्हजें आवय जावपाचे सपन नश्ट केला. तूं शंड ... तुजे तोंड हांव पळोवंचे ना.'

आनंदाच्या पायांतले बळगे सोंपले. प्रेमाच्या अुतरांच्या माथ्यांत तो झेलाभशेन विरगळत वतालो. अुलोवपाच्या भारांत प्रेमान आनंदाक कुडी भायर धुक्लून दिलो. आनी भितरल्यान दार आड कळून ताचेर कपल आपटून घेत तें रडत रावले.

इतिहासाची पाठां

काकासायबांल्यो चिटी

| ३५ |

राजधानी, नवी दिल्ली.
२८-१-६६

प्रिय कवि,

ता. २४ सप्टेंबरचे पत्र मिळाले. कोणीसे मला लिहीले होते की तुमचे अेक मित्र 'परम वत्ता मृत्यु' या माझ्या पुस्तकाचे फैन्च भाषांतर करू अचिन्तित. तें पुस्तक पुष्कळांना आवडले आहे. परवाच बलिदान अथवा शहादत सारखणा भव्य मृत्यूचा फायदा घेण्याचे आपल्या लोकानी शिकले पाहिजे. यावर अेक लेख लिहिचा आहे. भगवान येशूच्या बलिदानावर ख्रिस्ती लोकानी केवडी भव्य धर्मसंस्कृति अुभारली आहे. गाथोजींच्या बलिदानातून अशीच नव-हिंदी संस्कृति स्थापण्याचे आपल्या लोकानां केव्हां सूचेल?

मागें श्री. माडखोलकर यांच्या प्रेरणेमुळे. यशवंतराव चव्हाण यांच्या घरी आम्ही गोळा झाली होतो. तर्कतीर्थिहि होते त्यावेळी माझा अेह मसुदा सर्वमान्य झाला होता. फक्त यशवंतरावानी सही केली नव्हती पण तो स्वतःला पूर्णपणे मान्य असल्याचे आणि त्याप्रमाणे वागण्याचे त्यानी कठूल केले होते. तो मसुदा म्हणजे काही तहतामा नव्हता. अगा तन्हेने वाग्न्यास ख्रिस्ती-हिन्दू दोन्ही समाज जवळ येतील आणि गोव्यांत अेकोपा नंदेल आणि मग सगळा गोवा स्वेच्छेने महाराष्ट्रांत विलीन हेण्याची मागणी करील, असें भाकित त्यांत होते.

तेव्हां पासून आतांपर्यंत जर सामोपचाराच्या नीतिचा अनेक प्रकारे अमल झाला असता तर अेव्हांना प्रश्न सुटून गेला असता. 'विलीनीकरणाला कबूली द्या तर चागले वागवून, नाहीतर कट्टी. बघून घेअ' अशा वृत्तीने विघडावल्यामुळे दोन्ही बाजूची मने खट्टू झाली आहेत आणि वृत्तीत सुधारणा कोठेच दिनत नाही. सामोपचाराची गोष्ट निघताच 'प्रतिपक्षी कसा मधू आला' असें म्हणत मुटल्याने कार्यभाग कसा होणार?

तुमचे म्हणणे खरें आहे की दोहोपैकीं कोणच्याहि बाजूचा विजय झाला तरी गोव्याच्या सार्वजनिक जीवनाचे नुकसानच होणार-आणि होत राहणार.

तुम्ही मागितलेत्या मसुद्याची नकल येथे मला सहजासहजी हाती लागणार नाही. म्हणने मी कालच श्री माडखोलकरना लिहिले आहे. त्यांचेकडे जो मसुदा आहे त्याची नकल तुम्हाला पाठवावी. तुमचा पत्ता त्यांना दिला आहे.

मला आठवते की आमच्या तिघांच्या सहीचा मसुदा नकल करून वसंतराव आणि रवीन्द्र केलेकरता त्थाव वेळी मी दिला होता. त्यांचेकडे आणि चंद्रकांत केणीकडे तपास करा.

मला वाटते आतां सामोपचाराचे प्रयत्न होवोत किंवा न होवोत, त्यावेळचा मसुदा तारखेसहीत प्रसिद्ध करावा. जगापुढे तो आल्याने आता कोणाचेच नुकसान होणार नाही. पुष्कळ गैर-समज दूर होतील आणि झीला तर फायदाचा होओल.

ख्रिस्ती समाजाशी तुमचा चांगला घरोवा आहे. अेकटचा डॉ. सिकधेराशी वोलणी करून न थांवतां त्या समाजातील चांगल्या चांगल्या लोकांशी तुम्हीं मनमुराद बोरून घ्या. सध्या हे शास्य आहे आणि खिंशट ही आहे.

लोकमत घेतले जाओली त्यासाठीची तयारी दोन्ही पक्षां कडून ढिली होणार नाहीच.

तुमच्या प्रयत्नाला कसें काय यश येते, आणि त्यातून कोण कोणचे फाटे फुटात, हे मला कळवत राहालच.

मी ता. १ ते १० आँबटोबर काश्मीरला जाणार होजो. पण तिकडच्या लोकांच्या अडचणीमुळे तें रद्द केले आहे. ही वातमी रवीन्द्र आणि चंद्रकांत यांना कळवू शकाल का?

काकाचे सप्रेस वंदेमात्रम्

○ ○ ○

मुंबई-६

ता. ६-२-६७

प्रिय कवि,

ता. ३-२ चे पत्र पोहोचले. पद्मश्री बदल तुम्हाला अभिनंदन पाठकले आहेच पण आता पुन्हा माझ्या या पत्रातून तुमचे हार्दिक अभिनंदन करतो. आता तुम्ही आमच्या पद्मविरादरीत आलात याबदल स्वागत ही करतो. हल्ली अर्धर्हाहून अधिक मुळे अेजिनीयर होतात. नेहरूयुगाचा हा महिमा आहे. डॉस्टर आणि वकील होणेहैं परंपरेत आहेच. चि. लतेच्या लग्नाचे जमले हैं ही अुत्तम झाले. कालच मी आमच्या करसनदास माणेकला म्हणालों होतों की कवि बोरकरनी महात्मायन पुन्हा हाती घेतले आहें. करसनदास माणिसनी गांधीचरित्र कीर्तनांचा अेक सप्ताह ता. ३०-१ ला सुरु केलेला कालच पूरा केला. त्यांचीं कीर्तने संगीतमय होतात.

मी परवा ता. ८ च्या रात्री येथून निघून अमदाबादला जात आहे. तेथे दोन-तीन दिवस राहून ता. १३ ला दिल्लीला दुगारी पोहोचणार.

मला अेक विचार सुचतो, जसे रेवरंड नारायण वामन टिळकांनी मराठीत ख्रिस्तचायन लिहिले त्याप्रमाणे तुम्ही जर शुद्ध हिंदु कोकणीत येशूचे जीवनवरित्र, ओवी वृत्तांत किंवा अमंगांत

लिहून काढले आणि येशूला बुद्धाप्रमाणे देवाचा अवतार म्हणन स्वीकारले आणि वैष्णवांना विवारले की जो येशू परमभागवत होता, बालब्रह्मचारी होता आणि पतितोद्भारक होता त्याचा भक्तराज म्हणून स्वीकार करण्यास हरकत कोणची? आपण येशूला अवतारी पुरुष म्हणून स्वीकारले तर त्याचा खिस्ती लोकांवर अिष्ट आणि अुत्तम परिणाम होओील. खिस्ताचें जीवन, त्याचा अुपदेश आणि त्याची शहादत (मारटिंडम) याचा अगदीं हिंदु पद्धतीने पण खिस्ती लोकांना बोचणार नाही अशा रीतीने गौरव झाला पाहिजे. अणदी सोप्या, सर्वसुलभ कोंकणीत हें काव्य लिहावें आणि त्याचें कीर्तन हिंदु आणि ओसाओी मिश्र समाजांत करावें.

त्यानंतर वेचीव psalms पैकी वेचीव स्तोत्र देखील कोंकणीत आणून त्याचें गायन चालवावें.

प्रत्हाद, नागद, पगशर, पुऱ्डरीक, व्यास, अंबरीश, शुक, शौनक, दात्य्य हे जुने परमभागवत् यांच्या पैकी कांही नांवे घेथून त्यांतच येशूला ही बसवावा. आणि भजने तैयार करावी.

अशी सरळ कोंकणी खिस्ती समाजात आपोआप पोहोचून कोंकणी मजबूत होओील हा गोण फायदा. हिंदु आणि खिस्तचन समाज जवळ येतील हा मोठा फायदा. वालावलकरना याचें थोडिसें दर्शन घडले होते. त्यांनी मेरीला शांतादुर्गेचे जवळ आणले होते.

'अर्चने'मधील माझा लेख तुम्ही पाहिला असेलच.

तुमचें म्हणें खरें आहे. तुटलेला सांधा पुन्हा जुळवण्याचे प्रयत्न पुन्हा आपण केला पाहिजे,

दिल्लीला याल तेव्हा भेटूच.

मी दोन महिने अिथे असल्यामुळे चंद्रकान्तचें 'राष्ट्रमत' पहायला मिळाले नाही. आतां दिल्लीला जाओीन तेव्हा जुने अंक चाळायला वेळ मिळणार नाही. येथे दोन महिने स्वतः दोळयांनी कांहीच वाचायचे नाहीं अशी बंदी माझ्यावर होती. लिहवलेल्या पत्रावर देखील सही मी करत नसे. अपवाद फक्त बँकेच्या, चेकचा. त्यामुळे अपरेशन नंतरचें डोळयांचें बळंतपण अुत्तम पार पडले. नवीन चष्मेही तयार झाले.

मधून मधून लिहीत जा.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

०००

। ३५ ।

राजघाट, नवी दिल्ली

१०-५-६७

प्रिय कवि

ता. ५-५ चे पत्र मिळाले. आमच्या 'पञ्च' परिवारांन तुम्ही आलां याचें अभिनंदन मी तुम्हांला पाठविले आहेच.

गोव्याच्या opinion poll मुळे विलीनीकरण पक्ष परिस्थिति समजूं शकला आणि त्याने पवित्रा बदलला. पण त्याने आपले ध्येय सोडले नाही. माझी भूमिका स्पष्ट आहे. गोवा

विलीन झाला काय किंवा वेगळा राहिला काय, मला दोन्ही गोष्टी प्रथमपासून सारख्याच मान्य आहेत. शर्त अवढीच की हिन्दू-किरिस्तांव सलोखा वाढवण्याची नीति दृढपणे आणि अुत्साहाने स्वीकारलेली असावी.

या बाबतींत आंधळचा लोकांचे मतपरिवर्तन सहजासहजी होणार नाहीं, असे मला वाटते. तरी मी समन्वयवादी आहे. निराश होणे मला शक्य नाही.

संबंध देशांत हिंदु सभेचे अुत्तराधिकारी R. S. S. व जन-संघ, स्वतःचे हित न समजतां, आंधळेपणाने मुसलमानांबरोबर खिस्त्यांनादेखील शत्रू मानू पाहतात. अशा रीतीने सगळचा अहिन्दु लोकांना संघटित करण्याचे काम ते मनापासून करीत आहेत. कित्येक कांग्रेसी हिंदु मनाने जनसंघी आहोत.

या सर्वांची फूस गोव्यातील विलीनीकरणवाच्यांना मिळून ते हिंदु खिस्त्यन अेकोप्याला महत्व देणार नाहीं अशी मला भीति वाटते. तुम्हीं कांही अिष्ट फळ मिळवूं शकाल तर फार चांगले.

कोंकणी मराठीच्या बाबतींत देखील निष्कारण विरोध चालला आहे. मराठीने कोंकणीला जवळ करावें, पोषण द्यावें, आणि अशा री रीने, कोंकणी हा धरची मुलगी आहे हें सिद्ध करावें.

तुम्हीं राज्यसभेंत आल्याने तुमची प्रतिष्ठा वाढेल. अुत्पन्नाच्या दृष्टाने तुम्हींच विचार केला पाहिजे. दिल्लीला येथून कित्येक कोरेच राहनात. पण पुष्कळांना लक्ष्मीची अुपासना करण्याचे साधतें.

कमलनयनचा स्वभाव तुसडा आहे. येथे कधीच भेटत नाहीं. त्यानें होअून मला विचारले तर जरूर विचार-विनिमय करीन.

तुम्ही गोव्यांत राहिलांत, तर हिन्दू-खिस्ती सौमनस्य वाढवण्यांत तुमचा अूप्योग होओील. दोन्ही पक्षांतील अेकोप्याचा दुवा म्हणून तुम्ही कार्य करूं शकालू दिल्लीला आलांत तर 'खिस्ती लोकांना आपलेसे करण्याची जवाबदारी' येथील लोकांच्या मनांवर जर नेहमी ठसवत राहू शकाल तर ते ही अुत्तम काम होओील. मला दोन्ही विकल्प सारखेच प्रिय आहेत. जें ठरवाल त्याला माझे आशीर्वाद आहेतच असें समजा.

मा. ता. १२ च्या दुपारी येथून निघून मुंबईला जात आहें. तेथें ता. २३ पर्यंत असणार. पुढे सूरत जिल्हांत जाअून २७, २८ मे पर्यंत दिल्लीला परतणार.

काकाचे सप्रेम वंदेमातरम्

-३-

- चार चौगां मुखार जे करूं येता तें कोण पळेना त्यावेळारूप्य करचें. खरी 'बहादुरी' ती ही.

०००

- जाचेर आमचो चडांत चड मोग तोच आमकां चडांत चड दुख्ख दिता.

०००

साहित्य-नियाळ

—मनशां आनी मनीस सभावांचे लहवपीक चित्रण

— नागेश करमली

काय जाणांची बरपावळ छापून पुस्तकरूपान उजवाडा येता. पूण म्हणपामारकी तिची दखल अशी कोण घेना. तिची तुस्ततोखणाय जावप वा तिका तस्त्रीप पुरस्कार बी मेळप ह्यो गजाली तर कुशिनच उल्यतो. अशे परिस्थितीं, एकाद्रचा पुस्तकाची हातबरपाच्या रूपांत आसतनाच अर्थ—अपुरबाय जावप म्हळचार मोटीच भाग्याची गजाल. अशें भाग्य कोंकणींत तरी आजवेर साप्प थोड्यांच्या वांटचाक आयलां आसुंये आनी लक्ष्मीनारायण पारज हे ह्या भोव थोड्यामदले क अशें म्हणूक जाय. तांगेल्या 'मेरेवेळी गांवकार' हे बरपावळिच्या हातबरपाक, पुस्तक रूपान येवचे पयलींच गोंय कला अकादमीचो साहित्यीक पुरस्कार फावो जाल्लो.

वेवसायाचे नदरेन पारजबाब हांचो संबंद जरी बांदकाम शास्त्राकडेन आसलो तरी साहित्य शास्त्र-विद्वदांत्य ते तितलेव आत्मीतायेन आनी खोलायेन रमपी आनी रंगून वचपी. ह्या तांच्या सभावाक लागुनच ते बाकीबाब *बोरकार, लक्ष्मणराव सरदेसाय, शंकर भांडारी सारकयांच्या साहित्यीक सांगतांत आयले. आनी पारजबाबच केन्ना केन्ना सांगतात ते प्रमाण, बांदकाम, बांदावळी, आराखडे ह्या वेवसायांत बुडून गेलेले ते एक दीस मनशां आनी मनीससभावांचो थाव घेत तेविशीं बरोवंक लागले. जातकच मनाच्या मेकलेपणान, कांयशा मिश्कीलपणान, थोड्याशा तिरकसपणान वागणा उलोवपाची आनी आपणाली भोवतण नियाळपाची तांक आशिल्यान लहवपीक विनोदाची सया घेवनच तांचे बरप जावंक लागले. 'मेरेवेळो गांवकार' ह्या तांच्या पयल्यावयल्याच पुस्तकांत, अशाच कांय बरपांचो आस्पाव जाल्लो आसा. ह्या बरपांनी जशी व्यक्तिचित्रां आसात तशीच कांय विगड विगड अशीं मनीस सभावाचीं लहवपीक चित्रणांय आसात.

बाकीबाब बोरकार पिरायेच्या निमाण्या कांय वसानी पर्वरे रावंक आयले तेन्ना पारजबाबांक तांचो लागिचो सहवास घडूक पावलो. 'शालीवाहन' ह्या माथाठ्याखाला बरयिल्या लेखांत तांणी आपणाले नदरेतल्यान बाकीबाबाचे व्यक्तिचित्र उवें केलां. बाकीबाब हे स्ट्रेट साहित्यकार-कवी. पूण एक मनीस म्हणुन्य

लक्ष्मीनारायण पारज हांगेलो

मेरेवेळो गांवकार

— नागेश करमली

तांचो एक विशेश आसलो. ते वृडांकडेन तांचे सारके जावन वागताले आनी सामन्यांकडेन तांच्या पांवडचार येवन वांगडचो जावन उल्यताले. पारजबाबान हो तांचो विशेश बेस बरो पूण मक्ताच उतरांनी दाखोवन दिला. ते बरयतात, 'बाकीबाब ल्हान भुरग्यां-वांगडा रमी खेळटाना भुरगो जातालो आनी मोटचा पंडितांवांगडा गजाली करताना तांचें एक उतर मुरती रुपया कशें वाजतालें! शब्द कसो आसचो हें सांगताना 'विंब जरी बचकेच एवढें। तरी प्रकाशा त्रिभुवना थोकडें' अशें म्हणून ज्ञानेश्वरींत भितर सरतालो. काय ज्ञानेश्वर तांचे भितर संचारतलो हें हांव सांगूक नकळं. पूण आयकुप्याक आयकत रावन दिसतालें.'

बाकीबाबांक पुण्यांत मर्ण आयले तेन्नाचीय आपणाली मनस्थिती पारजानी वणिल्या. ते बरयतात '... खबर कळटकच म्हाका कच्च जालें. शिरशिरून आयलीं रानां झेमता झेमताना ... ह्या बाकीबाबांच्या कवनाच्यो वळी याद जाल्यो.

बाकीबाबांचो सहवास. पूण शंकर भांडारी आनी पारजबाबांची सामकी जिवाभावाची म्हणटात तशी इश्टागत. शंकर भांडारीविशीं बरयतना, पारजांच्या पेनांत खासा शंकरी भावरंगच येवन बसला कसो दिसता. शंकरबाबाचेर बरयिल्या 'जय शंकरा' ह्या बरपात पारजबाबान शंकरबाबा विशिच्यो कांय गजाली आनी प्रसंग हांचे आत्मीयतायेन केलें चित्रण पळीवंक मेळटा. तातुंतल्यान शंकरबाब कसो उल्यतालो, कसो वागतालो आनी वेळ संगार दुसऱ्यांक कसो उपकारा पडटालो तेय दिसून येता. शंकरबाबांची कवी संपेलनांतली उपस्थिती, थंय तांकां जावपी तांचे 'गणा' हे कवितेची कर्माईश हें सगळे पारजबाबांनी शंकरबाबाचे यादीक जित्रूप सोबत अशेच रितीन सांगला.

पुरुंगेज सत्येच्या निमण्या वसानी पोळेंच्या मेटार लोकांक दगदग दिवपी एका पुलीस॒ अधिकाऱ्याचे व्यक्तिचित्र 'वास्कोत' ह्या नांवान जे ह्या पुस्तकांत आयलां तें भोव प्रत्ययकारी आनी जितें-जिवें कशें जालां. सत्येचो मद आनी ताच्या नेटार लोकांक त्रास आनी पिडापीड दिवपांत आनंद मानपी फिरंग्यांकाळचो पुलीस

अधिकारी म्हळचार किंतु ताचो एक नमुनोच ह्या 'वास्कीत' च्या रूपान उबो जाला. जांगी तो फिरंग्यांचो काळ पलोवंक वा अणभूंक ना तांकां त्या काळचे परके फॅसिस्ट राजवटींतले कांय पुलीस अधिकारी कशे तरेचे आशिले तें 'वास्कीत' हे व्यक्तिचित्रांत दिसून येता. बुद्धीन केदोय बोंडो आसू, पूण हे तरेच्या मनशामदे आडांगीपण, कूरपण आनी रानवटी जनावरासारकी वागपाची तरा आसली म्हळचार तो एक गांवठी सालाज्ञारच. आसलो हांचें अप्रूप चित्रण पारजबाबांनी ह्या लेखांत केलें आसा.

हेर बरपांमदे 'वांवराडी' हें एक सभावचित्रच म्हणपासारके आसा. हातूंत वावराडेक लागून किंतु किंतु भोगता आनी कसले कसले प्रसंग येतात ताचें मिश्कील चित्रण केलां. 'फोंडू' हें एके तरेचें व्यक्तिचित्रच. हें व्यक्तिचित्रय आपणाले शैलीदार पद्धतीनच रेखाटपाचो पारजबाबांनी प्रयत्न केला. तरी पूण तें मातशें व्हांवत गेल्यान तें तितले परिणामकारक जालां अशें दिसना. त्या मानान 'शेंडवाबा' सुर्वे सुर्वेक फकाणां-फकाणांचो आलेमपेहुचार कसो दिसलो तरी शेवटा शेवटाक मनांत खंय तरी घर करून बसता. शेंडवाबाचें चित्र रंगयतां रंगयतां जेन्ना तागेले बायलेच्या मण्डाचो प्रसंग येता आनी बरोबर त्याच वेळार शेंडवाबा गांवांत नासता, तेन्ना 'भोंगू पाड पडिल्याचें' अशीं उतरां खंगतरी ओंठार येतात.

'मुकुंदा' च्या रूपान पारजबाबांनी नाटकपिसो गडो बरो रंगयला. नाटकांनी पडिल्लो आनी नाटकांनीच बुडून गेल्लो मनीस कसो आसता वा आसू येत ताची वळखदेखे मुकुंदाच्या रूपान बरी मेळटा. हो मुकुंद बरोवप्यान आपणाले चिमटे काढपी हांसयाळे शैलीन मेकलेपणान चितारला. तरी पूण कांयकडेन तातूं थोंडी भोव अतिताथ्य जाल्या अशें जाणवता. नाटकी जीण नाटकीपणानच रंगयल्या अशें जरी दिसलें तरी फकाणेरपण सामकेचे फकाणाचें जावंक फावना हाचें भान बरोवप्यान सांबाळपाची गरज आसली. मनीस वा ताच्या सभावाचें चित्र रंगयतना तें सामव्याच कलिपताच्या पांवडचार येवंक फावना अशें म्हणीन दिसता.

'म्हजो न्यूटन' हें सभाव चित्र वा शब्दचित्रा परसय एक ल्हवसार शब्दांतली, एका भुरम्या भोंवतणी गुंधिल्ली कथा कशी जाल्या. 'सपन' ह्या वरपांत एक मनीस भुरगेपणांतसून, वेळ-काळ बदलता तसो आपूण जिवितांत कोण कोण जावंचो तें कशें कशें चितता आनी ताचें शेवटाक किंतु जाता तें मिश्कील शैलीत सांगलां. आनी तशें करतना राजकीय-सामाजीक गजालीचेर भायले. भायर भगल्यो करीत चिरपुटांय मारल्यांत. भपको आनी भोंवस्ताळे करून समाजांत मिरोवपी 'सोंशेवाब' ह्या पुस्तकांत निमाणेकडेन येता. अडेचें संवंग पांगरून धा जाणांत मिरोवपाची घटी कांय जाणांक वरी सादता हें जरी खरें आसलें तरी असल्यांक लोक कशें सोंसून घेतातच न्हय तर आपलेमदे गरजेभायर कशे मिरोवंकय दिगात ताचे प्रस्तरूप दर्शन. सोंशेवाब घडयता. मक्ताच उतरांतले हें व्यक्तिचित्र आयच्या काळांत आमकां खूब किंतु सांगून बता.

'मेरेवेलो गांवकार' हातूंत तातूंती 'म्हजो न्यूटन' आनी

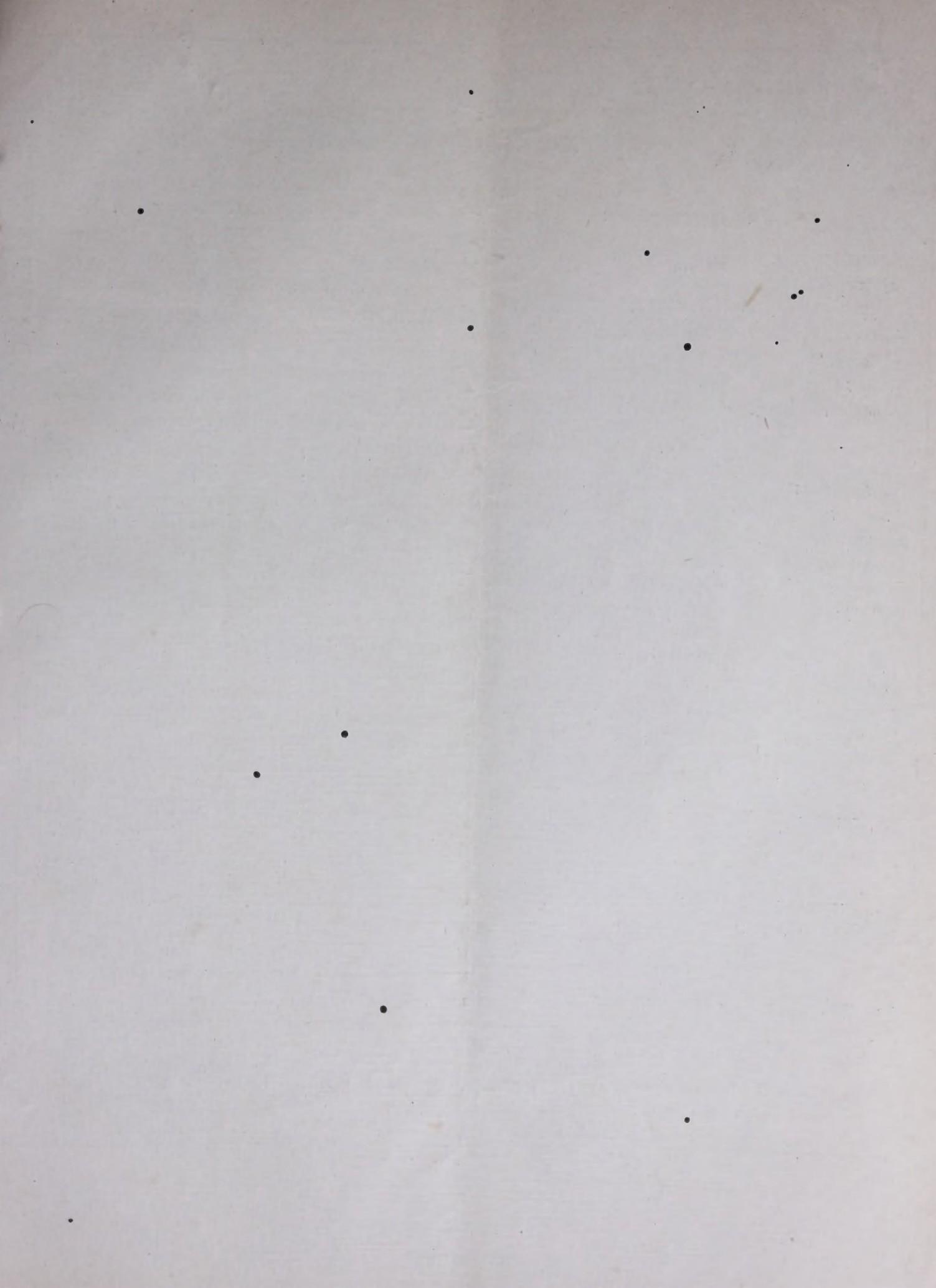
'सपन' हीं बरपां सोडल्यार, जो साहित्य प्रकार आयला तो आनिकय केळोवपाची गरज आसा. हे आदींय कांय जाणांनी ताका हात घाल्लो आसा. पूण अजून तरी जाय तसो तो फुडे वृंक ना. पारज-बाबांनी आपले पढतीन तो आनिकय केळोवपाचो जरूर प्रयत्न करचो. कारण हो साहित्यप्रकार हाताळूंक जी वारीकसाणेची नदर जाय ती तांचेकडेन आसा. भाशेवेर मात ताणों खूब लक्ष दिवंचे पडत्ले. तांगेलो 'मेरेवेलो गांवकार' सादे सुदे, सुटमुटीत आनी त्वंत्रपोक भाशेंत उल्यता जालो तरी केन्ना केन्ना तो खुबच सादी आनी सामकीच चलती भास उल्यता. 'मेरेवेलो गांवकार' फकत आमचे-कुडेन उल्यता. तो किंतु सांगूंक सोदता तें साहित्य म्हणुनय उरुंक जाय आनी हांगाच भाशेविशीची बरोवप्याची जासालदारकी वाडटा.

भाशेविशीच सांगपाची आनोक गजाल म्हळचार 'मेरेवेलो गांवकारां'त आयिल्लीं फिरंगी काळार जे गोंयकार पुर्नुगेज समजताले वा कोर्ट-कवेच्यांनी वेताले वा थंयचों कामां चलयताले ते आपणाले सदांचे उलोवपाचे भाशेंत लेगीत खुबूच पुर्तुगेज उतरां भरशिलाले. पारजबाबान अशा खूबशा उतरांचो उपेग तीं कोंकणीच जाल्लेभाशेन आपणाल्या बरोवपांत केला. देखीक नेवोंज, आमोझाद, विहारादोर, दित एफैत, कोनीसांव, फोर्मलिदाद, पासियेंस, आमीग, सितीद दिवप, कॉमेस, दिरेत, व्हीद औंपले, गोस्त, रेशपैत, प्रॅम, मुदार, आजनेरी, कॉब्रार अशी कांय उतरां दिवं येत. एका वेळार कांय लोक आपणाल्या उलोवपांत असलीं उतरां वापरताले आनी कांय जाणांच्या तोंडांत ती मदचींच जाल्लेवरी वचून बसल्यात अशें जरी आसलें तरी, साहित्यीक कोंकणी भाशेंत तांचो कितलो उपेग करचो हाचेंय एक भान आज आमकां आसूक जाय. दुसरी गजाल म्हळचार आयचे नवे विळगेच्या कोंकणी लोकांक आनी गोंयाभायल्याय कोंकणी लोकांक असलीं उतरां आज कल्प कठीण. ताका लागून वाचता ताचो सारको आस्वाद घेवपाक्य आडवळ येवं येता. हे मुखार आपणाली बरपावळ छापून उजवाडायतना पारजबाबांनी हे गजालीवेर मुजरत लक्ष दिवंचे.

सोंपोवंचे पयलीं आनोक एक गजाल सांगूंक जाय : 'मेरेवेलो गांवकारां'त छापणावाळिंच्यो कांय किरकोळ चुको उरल्या आसल्यो तरी नटोवणेचे नदरेन पुस्तक नदरेत भर सारके जालां. दिगंबर सिंगबाळ हाचें सोवीत बरें रंगीत मुखचित्र ह्या पुस्तकाक लाभला तशेंच दिगंबर बाबान काडिल्लीं कांय रेखाटणांय ह्या पुस्तकांतल्या मजकुराची सोंब वाडयतात.

मेरेवेलो गांवकार

लक्ष्मीनारायण पारज
प्रकाशक : राजहंस वितरण
पण्यजी, गोंय
पानां १४० / मोल रु. ६०

जाग प्रकाशनाले उजवाडायलीं पुस्तकां

• कथा, नवलिका, नवलकथा

१. प्रसादाफूल : सं. अ. ना. म्हांबरो
 २. तुळशी : रवीन्द्र केळेकार
 ३. सूड : दामोदर मावजो
 ४. बांबर : पुंडलीक नायक
 ५. काशिनाथ : चंद्रकांत केणी
 ६. अच्छेव : पुंडलीक नायक
 ७. कार्मलीन : दामोदर मावजो

नाटकां

८. संशयकलेळ : बा. भ. बोरकार
 ९. सालोमे : पांडुरंग भांगी
 १०. लालाबाला : रवीन्द्र केळेकार
 ११. खण खण माती : पुंडलीक नायक
 १२. यात्रीक : शांताराम हेदो
 १३. सुरींग : पुंडलीक नायक

एक-आंकी

१४. मुक्ती : रवीन्द्र केळेकार
 १५. स्मगलर : मनोहरराय सरदेसाय
 १६. तीन एके तीन : रवीन्द्र केळेकार

भोंवडी

१७. हिमालयांत : रवीन्द्र केळेकार

निवंद

१८. उजवाडाचे सूर : रवीन्द्र केळेकार
 १९. गोंयची अस्मिताय : अ. ना. म्हांबरो

कविता

२०. वास्तोयन : प्रकाश पाडगांवकार
 २१. सांवार : नागेश करमली

२२. पिसोळीं : मनोहरराय सरदेसाय . रु. १०-००

२३. बनवड : गजानन रायकार . रु. १०-००

२४. सोंश्याचे कान : चा. फा. दकोश्ता . रु. २५-००
 भूरग्यां साभित्य

२५. राजाराणी : रवीन्द्र केळेकार . रु. २-००

२६. भांगराची कुराड : मनोहरराय सरदेसाय . रु. २-००

२७. बामण आनी अभिसार : बा. भ. बोरकार . रु. २-००

२८. पापडां-कवळ्यो : लक्ष्मणराव सरदेसाय . रु. ५-००

२९. रामग्याली वागभोंवडी : लक्ष्मणराव सरदेसाय . रु. ५-००

३०. गांठले : विजयाबाय सरमळकार . रु. ३-००

३१. मदलो पूत : शांताराम हेदो . रु. ३-००

३२. कुंडेकुस्कूर : शाम वेरेंकार . रु. ३-००

३३. वसवसो पेहोम : गोदुवाय केळेकार . रु. ८-००

३४. मनू : पुंडलीक नायक . रु. १५-००

तरेकवार साभित्य

३५. पैगंबर (तत्वज्ञान) : बा. भ. बोरकार . रु. ५-००

३६. वासवदत्ता गीतनाट्य : बा. भ. बोरकार . रु. ५-००

३७. सांगाती : रवीन्द्र केळेकार . रु. १०-००

३८. भजगोविदम्-एक : रवीन्द्र केळेकार . रु. ५-००

मनन

३९. ब्रह्मांडांतले तांडव : रवीन्द्र केळेकार . रु. १५-००

४०. कथाशिल्प(समिक्षा) : लक्ष्मणराव सरदेसाय . रु. ६-००

४१. आवे फारीय(जीण) : पांडुरंग वर्दे . रु. १४-००

४२. महाभारत : दोन खंडांत : रवीन्द्र केळेकार . रु. २५०-००

फुडलीं उजवाडाचपी

४३. चित्तरंगी : दामोदर मावजो

४४. तरंगां : महाबळेश्वर सैल

४५. कण्ठमणी : बा. भ बोरकार

४६. इल्ले शीं इल्लो उजो : शीला कोळंबंकार

घरा घरांत देवारो आसता तशी कोंकणी पुस्तकांची एक कोठीय आसूक जाय.